nis petit, eam non præſtiterit. Ita habetur. l. de pupillo. §. qui remiſſionem. ff. de no. ope. nunc.

43 Quando aliquis nomine alterius, tanquam illius procurator, nouum opus alicui nunciauit, ſi ita nunciatus ſatiſdedit, & procurator ille vlterius progrediatur impedire continuationem ædificij, competit tunc nunciato aduerſus eum tertia pars interdicti, de qua ſtatim erit nobis ſermo, qua agit aduerſus eum, vt poſt ſatiſdationem datam, aut oblatam, neque acceptatam ab aduerſario, non impediat continuationem operis: in qua parte iudicij, procurator ille impediens, ſuſtinet partes rei, & nunciatus habere incipit partes actoris: tunc autem, ſi procurator deſiſtere omnino non velit, ſed velit iudicio contendere, non iure ædificare, cogitur ſatiſdare, non quidem, quòd ille, cuius partes agit, ratum id habebit, ſed quòd ipſe procurator iudicatum ſoluet: alioquin non ſolum à prohibitione continuationis ædificij ſemouetur, ſed etiam ſemouetur à iudicio contendendi ac probandi, abſque iure nunciatum ædificare. Tutor tamen, aut curator, qui minorum nomine rectè opus nouum nunciant, non ita ſemouebuntur, aut cogêtur ipſoſmet cauere, ſeu ex ſuo proprio marſupio, de bonisve proprijs, iudicatũ ſoluturos. Hæc ſunt, quæ haberi videntur. l. de pupillo citata. §. vlt. & duabus legibus ſeq.

44 Tertia pars interdicti de noui operis nunciatione prohibitoria eſt, atque in hunc modum habet. Si, poſt nunciationem noui operis alicui factam, is ſufficienter, modo hactenus explicato, ſatiſdedit, ſe demoliturum ſuis ſumptibus ædificium, reſtituturumque damna, aut ſoluturum quantum hæc omnia æſtimabuntur, ſi comperiatur non iuſte eſſe ædificatũ, aut poſt eiuſmodi ſatiſdationem oblatam, ſtante per nunciantem quòd accipiatur, nuncians prohibeat adhuc id opus fieri, aut continuari, tunc ei à prætore interdicitur ac cohibetur, ne fieri, aut continuari, prohibeat, vel impediat. Atque hoc ita ſancitum prouiſumque eſt in fauorem ædificiorum, ſplendoremque vrbium: habetque locum, ſiue qui ita cauet, cautionemve offert, iure re ipſa proſequatur tale ędificium, ſiue non: id enim in præiudicium nunciantis non cedit, cum ſit ei ſufficienter cautum, aut per ipſum ſtet, quominus ſit ei ſufficienter cautum, ſi cautionem accipere non uelit. Hæc tamen tertia pars interdicti, locum non habet in eo, cui nunciatum ſit, ne in loco publico ædificet: eſto enim re promittat, ſe illud ſuis ſumptibus demoliturum, ac ſoluturum damna, aut intereſſe, prohiberi nihilominus adhuc impunè poteſt, ne efficiat, aut continuet, tale ædificium, niſi prius oſtendat, quo iure ibi ædificet. Item, ſi is, cui nunciatum fuit, ne ædificaret in loco priuato, ſatiſdedit ſufficienter, attamẽ vſque ad certum tempus, tunc quamuis intra id tempus impediri non poſſit, proſequi id ædificium, ſed locum habeat tertia interdicti pars, de qua agimus, elapſo tamen eo tempore, locum non habet, ſed impediri impunè poteſt continuare ædificium. Hoc verò intelligo de eo, qui ſatiſdedit, ſe demoliturum, quod intra certum tempus ædificaret, ſi poſtea comperiretur, non iure eſſe ædificatum, ita quòd limitatio temporis ſatiſdationis fuit quo ad id, quod intra id tempus ædificaret, non verò, quòd ſi id vltra id tempus comperiretur non iure ædificatum, non eſſet elapſo eo tempore demoliendum. Item, eſto eadem tertia pars interdicti competat nunciato aduerſus nunciãtem, ne nunciatum impediat continuare ædificium eo ipſo, quòd nunciatus obtulit competentem ſatiſdationem, & per nunciantem ſtetit, qui noluit eam recipere; nihilominus, quocunque tempore nunciãs velit eam recipere interim, dum continuatur ædificium, & nondum eſt abſolutum, ſi per nunciatum ſtet, qui illam tunc non det, poteſt nuncians eum

A deinceps impunè prohibere, ne ædificium vlterius continuet, niſi prius ſatiſdet, aut aliter remiſſio nunciationis ei fiat, alioquin incidit in pœnam, vt quicquid deinceps ædificauerit, id ſumptibus nunciati demolitur, eſto iure ſit re ipſa ædificatum. Hæc tertia interdicti pars non competit perpetuò, ſed intra annum à puncto inquietationis poſt ſatiſdationem præſtitam, aut oblatam, nec receptam à nunciante, competitque intra eum annum vt agi ex ea parte aduerſus nunciatum poſſit, tam nunciato, quàm hæredibus illius. Hæc omnia habentur. l. prætor. §. deinde, & reliquis ſequẽtibus vſque ad finem eius legis. ff. de noui ope. nunc. Atque hæc quod attinet ad iura digeſtorum.

45 Poſtea verò de iure Codicis, l. vnica de noui operis nunciatio. (alias l. vlt. C. de ædificijs priuatis) B capit. penult. & apertius. cap. vlt. de noui oper. nunc. ac. l. 9. titu. 32. par. 3. quamuis nihil innouatum eſt, quando remiſſio nunciationis facta eſt per nunciantem, aut per iudicem, itemque quando cautio oblata eſt à nunciato, & recepta eſt à nunciante; quando tamen, cautio offertur à nunciato, nec recipitur à nunciante, ſancitum eſt, vt, ſi nuncians dicat, ſe velle probare id ædificium non iure fieri, eſto nunciatus cautionem offerat, quam nuncians recipere non velit, nunciatus non poſſit progredi in ædificio, alioquin incurrat pœnam, vt, ſi quid poſt oblatam eam cautionem ædificauerit, teneatur illud ſuis ſumptibus demolire, eſto iure re ipſa ſit ædificatum, ac proinde non ſtatim cenſetur iam hodie per eam cautio- C nem oblatam remiſſa nunciatio, ſed conceduntur tres menſes nuncianti, computati, non quidem à puncto nunciationis, quantumcunque longè antea præceſſerit, ſed à puncto oblatæ cautionis pernunciatum, intra quos probare poſſit ædificium non iure fieri, finirique debeat lis. Quòd ſi lis intra eos tres menſes non ſit finita, vel quia lata nondum eſt ſententia, eſto nunciatus exceptiones aliquas oppoſuerit contra nunciantem, quibus retardata ſit, vel quia eſt lata contra nunciantem, ſed nuncians ab ea appellauit, tunc oblata cautione per nunciatum, cenſetur ei remiſſa nunciatio ad effectum, vt continuare ædificium poſſit ſub ea ſua cautione, ac obligatione, quòd ſi tandem fuerit per vltimam ſententiam pronunciatum, non iure eſſe ædificatum, illud D ſuis ſumptibus deſtruet, & ſoluet damna, &c. vt circa ſtipulationem eiuſmodi cautionis paulo antea explanatum eſt. Neque in re propoſita locum habet diſpoſitio illa iuris, quòd appellatione pendente nihil innouetur, ad effectum, vt nuunciatus, elapſis tribus menſibus à puncto, quo obtulit primam cautionem, nec nuncians voluit eam recipere, poſſit continuare ſuum opus, præſtita iterum eadem cautione, quando ſententia in prima inſtantia lata fuit pro nũciato, & ab ea nuncians appellauit; quoniam tunc nũciatus ædificat legis autoritate, quæ ſtatuit, vt quacunque ratione finita non ſit lis intra eos tres menſes, poſſit nunciatus ædificare pręſtita ea cautione, quare ſicut ſi in prima inſtantia lata non eſſet ſenten- E tia, intra eos tres mẽſes poſſet, lite pendẽte legis autoritate cõtinuare ędificiũ illud, præſtita ea cautione, nihil impediẽte, quòd nunciãs ab ea appellauerit ſententia, ita longè maiori cum ratione, ſi lata in fauorẽ ipſius ſit ſentẽtia, poteſt eadem legis autoritate continuare ædificium pręſtita cautione, nihil impediente, quòd nuncians ab ea appellauerit ſentẽtia. Quando autem in prima inſtantia lata intra prędictos tres menſes eſſet ſententia aduerſus nunciatum, tunc nefas eſſet illi continuare ędificium, eſto cautionem offerret, ſed expectare deberet vlt. definitiuam ſententiã: Ait verò Ant. Gom. cum alijs, quos citat, ea ratione de iure Cod. cõceſſos fuiſſe illos tres menſes, intra quos, eſto nunciatus offerret cautionem, non poſſet ædifi-

ædificare, ſi nuncians non vellet eam recipere, vt vtrique conſuleretur. Nunciato quidem, ne, ſi nullo tempore prius dato ad cauſæ diſcuſſionem, ſtatim oblata cautione poſſet ædificare, damnũ ſuſtineret demolitionis ædificij, ac ſolutionis damnorum inſuper ſubſequutorum, ſi poſta comperiretur non iure fuiſſe ædificatum: nuncianti verò, quoniam non nihil iniuriæ illi videbatur fieri permittendo nunciato continuare ædificium in ipſius præiudicium, ſtatim ac offeret cautionem, nõ dato ſibi aliquo competenti tempore, in quo ius ſuum poſſet probare, & oſtendere, quale ac quantum eſſet, vt vel intra id tempus ferretur ſententia, vel certè cognito intra id tempus iure ipſius aliqua ex parte ex probationibus, nunciatus ſe contineret à cautione præſtanda, & à continuando ſub illa ædificio. Communis doctorum ſententia, quam Anton. Gome. refert ac ſequitur, affirmat, ſi nuncians, qui recipere non vult primam cautionem, quam ei nunciatus offert, non dicat ſe velle probare ſuum ius, ad idque ſe paratum oſtendat, audiendum non eſſe, ſed ſtatim cenſendam eſſe remiſſam nunciationem ad effectum, vt ſub ea cautione nunciatus poſſit ſtatim, non expectatis tribus illis menſibus, continuare ſuum ædificium: quia tunc credendum eſt, nunciantem ex 1 ſola ſua malitia velle impedire ædificium, atque id ſatis innuitur, cap. vlt. de noui oper. nunc. eſtque ea opinio rationi ac æquitati valde conſentanea. Quando tamen nuncians ſe oſtenderet paratum ad probandum ſuum ius, ſaltem quia affirmat ſe velle illud probare, arbitror expectandos eſſe eos tres menſes, eſto nihil intra eos probet. Hæc iuxta iura citata, eaque iura ex parte exponendo, affirmant doctores, quos referũt ac ſequũtur Ant. Gom. l. 46. Tauri nu. 34. & Greg. Lopez. l. 9. citata, tametſi neuter eorum ea omnia affirmet. Vtrùm autem, ſi ſententia aduerſus nunciantem feratur, poſſit nunciatus agere aduerſus nunciantem, vt ſibi ea ſoluat damna, quæ verè ſit paſſus ex eo, quòd ea nunciatione ædificium ſit retardatum, ſitque nuncians ad ea ſoluenda condẽnandus. Ant. Gom. vbi ſuprà nu. 35. refert. Bart. cõmunemque doctorum ſententiam affirmanter reſpondere, agendumque eſſe ad ea damna actione de dolo, argumento. l. rem quandam. ff. de dolo. Placet tamen cum eodem Ant. Gom. & Rainero, quem citat, dicamus, id verum eſſe, quando coniecturæ apertæ fuerint, id dolo feciſſe, cauſa impediendi ædificiũ atque id ſolum probat lex citata: ſecus verò rem habere, quando nulla eſt doli præſumptio, ſed id feciſſe apparet cauſa expreriendi ius ſuum, de quo probabilitatem haberet. Quando apertè conſtaret, nunciantem nullum habere ius impediendi ædificium, vel quia cauſam apertè nullam afferret, vel quia aliunde apertè conſtaret, cum nullum habere ius, tũc, etiam poſt iura Codicis, contemnenda eſt nunciatio, atque permittendum eſt continuari ædificium, etiam nulla præſtita cautione, vt ſuprà cum Bart. Panor. Greg. Lopez, Ant. Gom. & communi doctorũ ſententia eſt dictum. Lege apud Ant. Gom. vbi ſuprà à nu. 36. longam hac de re diſputationem, vbi multa refert, vnde intelligi apertè poſſit, nunciatũ nullum habere ius ad impediendum ædificium, & vbi rectè ait, nunciatum petere coram iudice poſſe, vt cauſam proferat, cur nunciet, aut nunciauerit, & ob quam prætendat non iure ædificari: quòd ſi vel nullam proferre velit, vel proferat cauſam apertè nullam, tunc contemnendam eſſe nunciationem, permittendumque eſſe continuari ædificium, etiam nulla præſtita cautione. Addo, & condemnandum tunc eſſe ad expenſas litis, & ad damna omnia ex nunciatione, & ex impeditione operis, illucuſque ſequuta.

Poſtremò circa ſecundam partem interdicti de

A noui operis nunciatione eſt obſeruandum. Quotieſcunque id interdictum competit, vt ſumptibus ædificantis demoliatur, quod ædificatum eſt, eo quòd poſt nunciationem noui operis, & ante illius remiſſionem aliquo ex modis hactenus explicatis ſit ædificatum, competere etiam interdictum quod vi aut clàm, vt ſimiliter demoliatur ſumptibus ędificantis, & vt ſoluat damna ſubſequuta: quoniam eo ipſo, ꝙ contra eam nunciationem, ſeu prohibitionem, nondum remiſſam, eſt factum, cenſetur factum vi, vt in principio huius diſputationis, dum de interdicto quod vi aut clàm erat nobis ſermo, explanatum comprobatumque à nobis eſt, ac proinde competit id interdictum quoad illam partem, quod vi. Quòd autẽ ſemper, quando competit ſecunda pars interdi- B cti noui operis nunciationis, competat etiam interdictum quod vi aut clàm, habetur expreſsè l. prætor. §. nulli. ff. de noui oper. nunc. & conſtat ex leg. 1. §. quid ſit vi, & ex. l. e. ſi alius. §. ait Iulianus. ff. quod vi aut clàm. verba. §. ait Iulianus, hęc ſunt. *Qui ante remiſſionem nunciationis contrà, quàm prohibitus fuerit, opus fecerit, duob. interdictis tenebitur. Vno, quod ex operis noui nũciatione: altero, quod vi aut clàm.* Idẽ conſtat ex alijs iuribus citãdis. Multo verò latius cõpetit interdictum quod vi aut clàm, vt ſumptibus ædificãtis deſtruatur, quod ædificatum eſt, & vt ſoluat damna ſubſequuta, quam competat ſecunda pars interdicti de noui operis nunciatione. In primis enim, ſi quis impedimẽto ſit, ne ipſi nouũ opus nũcietur, modis quibus ſuprà, dũ de interdicto quod vi aut clàm C erat nobis ſermo, explicatum eſt, cenſeri vi ædificaſſe, competit interdictum quod vi aut clàm: non verò ſecunda pars interdicti de noui operis nunciatione, eo quòd nulla talis præceſſerit nunciatio. Deinde ſupra. §. atque in hoc, §. vtrum autem. §. dixi, cum etſi. §. inquilinus. §. quando vnus, traditi ſunt multi alij euentus, in quibus non habet locum interdictũ de noui operis nunciatione, cùm tamen in eiſdem euentibus locum habeat interdictum quod vi aut clàm, vt ibidem comprobatum eſt, & cum alijs affirmat Ant. Gom. l. 36. Tauri. n. 22. Obſerua autem interdictum quod vi aut clàm, nòn competere triginta annos à puncto operis facti poſt prohibitionem, ſicut competit interdictum de noui operis nunciatione, ſed ſolum per annum à puncto operis effecti, D vt habetur l. ſemper. §. hoc interdictum in hæredẽ. ff. quod vi aut clam, & affirmat Anto. Gom. vbi ſupra nu. 20. & 21. Si quis autem alia actione conſequatur, quod intereſt opus non eſſe factum, agere non poteſt interdicto quod vi aut clam, vt habetur eadem l. ſemper. §. vlt. Atque hæc dicta ſint de tota hac moleſta materia.

DISPVT. 707.

De ædificijs, operibuſve, ac immiſſionibus, in loco ſacro, aut publico, & peculiariter in vijs publicis, & quæ illæ ſint.

SVMMARIVM.

1 *Loca ſacra quæ. Muros etiam publicos comprehendunt. Quę prohibita ſint fieri aut ædificari in locis ſacris, aut in illis coniunctis. Et quo remedio ſubueniatur. Et quoſque hodie vſu hæc ſeruentur.*

2 *Locus publicus uariè uſurpatur, & inter alia, pro loco uſui communi, aut ſaltem ſingulorum de populo, deputato.*

3 *Iter, ut eſt ſeruitus, & uia, ut etiam eſt ſeruitus, in quo differant, dicunturque priuata. Via publica &*

iter publicum non differunt. Si autem via publica lapidibus ſtrata ſit, ſtrata peculiari nomine nuncupatur. Luſitanè verò, corrupto vocabulo, quæcunque via publica ſtrada *dicitur.*

4 *Via, alia publica, alia priuata, & alia vicinalis. Publica via interdum ſumitur preſsè, pro ea quam græci baſilicam, hoc eſt regiam, vocant, & Hiſpanè dicimus* camino real, *Latini prætoriam, conſularem, ac militarem eam appellant. Interdum verò ſumitur latè pro omni ea, cuius ſolum publicum eſt. Via priuata, quæ & agraria nuncupatur, interdum ſumitur latè pro omni ea, quæ non eſt publica primo modo. Quo pacto comprehendit non ſolum iter & viā, quæ ſunt ſeruitutes, ſed etiam vias alias, quarum ſolum non eſt publicum, ſed priuatū, & vias quarum ſolum eſt publicum, & non ſunt viæ regiæ ſeu prætoriæ. Et quæ viæ dicantur vicinales.*

5 *Viæ publicæ quo ad vſum ſunt omnibus communes, etiam exteris: quo ad dominium verò ſunt ſupremi principis eius regionis, non recognoſcentis ſuperiorē. Idem de plateis, fluminibus publicis, & de alijs ſimilibus rebus.*

6 *Loca publica particularium oppidorum, deputata uſibus eorum, qui ſunt de eo oppido, aut aliquorum, vel ad ſumptus communitatis, propria ſunt quoad dominium eius oppidi: licet ſupremi principis adminiſtrationi ſubiaceant, quatenus id poſtulat commune rei publicæ bonum.*

7 *Loca ea publica, quæ quoad dominium ad ſupremum principem ſpectant, ut uias publicas, plateas, &c. eſto ab oppidis factæ ſint publicę ex rebus priuatis, alienare aut conuertere in aliud non poſſunt validè oppida, aut rectores eorum, abſque principis facultate.*

8 *Loca publica, quæ quoad dominium ad ſupremū principem ſpectant, præſcribi ullo tempore non poſſunt. Tempore tamen de cuius initio non extaret memoria, cenſerentur eius, qui illa obtinuiſſet: quoniā præſumeretur titulus, legitimaq; poſſeſſio.*

9 *Loco in publico deputato uſui omnium, aut eorū, qui ſunt de aliquo populo, ſi aliquid fiat, aut immittatur, quo interdicto ſubueniatur.*

10 *Aedificia, aut immiſſa, ſeu pendentia, in vias publicas, & in alia loca publica, quouſque probibita, & diruenda, aut non reparanda.*

11 *Aedificare in mari, aut in littore maris, quouſque liceat.*

12 *Loco in publico, ut in mari, qui piſcari, aut nauigare probibet, aut ludere in campo publico, lauari in publico balneo, ſpectare in publico theatro, competit aduerſus eum iniuriarum actio.*

13 *Loco in publico, quoad uſum, ſi aliquid fiat, aut immittatur, quo alius commoditate ex eo loco ſibi proueniente priuetur, competit ei interdictum. Secus ſi ex eo quòd aliquid fiat in loco priuato, unde per accidēs priuetur commoditate proueniente ex loco publico. Et ſecus ſi commoditas per accidens eueniret aliunde per locum publicum.*

14 *Loco in publico ſi quis prius ita illicitè ędificauit, ut aduerſus eum interdictum competeret, ſi alter ſimiliter ædificet in loco publico cum præiudicio prioris, denegatur priori interdictum ob ſimilem ſuam culpam præteritam.*

15 *Loco in publico quod ædificatum eſt, nemine contradicente, quando non ſit deſtruendum, ſed imponēdum ſit ſalarium ob publicum ſolum: quando uerò ſit deſtruendum. Et quando iubendum ut non reparetur, ſi corruat. Item quando uendicari poſſit, quod ædificatum eſt, etiam in bono communitatis, alijs quo ad uſum non deputato.*

16 *Via in publica, hoc eſt, cuius ſolum eſt publicum, & quæ eſt extra oppidum, ne aliquid fiat, aut mittatur, quo deterior ad uſum fiat, & ut ſi factum fuerit, redigatur ad priſtinum ſtatum, atque ut uſus earum uiarum alijs non impediatur, quo interdicto ſit ſubuentum.*

17 *Via in publica quouſque prohibitum ſit facere ſcalas domibus adhærentes, quibus ad domus aſcendatur.*

18 *Via in publica oppidi quouſque fieri poſſit, aut non poſſit, canalis, aut aquareolus.*

19 *Via uicinalis inter aliquas domus, quando publica quo ad ſolum, ita ut claudi non poſſit, nec impediri alijs tranſitus: & quando priuata, ut claudi ac impediri tranſitus poſſit. Et quando ad utrunque uicinum, & quando ad unum tantum pertineat.*

20 *Vias circa publicas quid ędilibus eſſet iniunctum ut curarent. Et quatenus ſeruari ac cuari debeat.*

21 *Reficere uiam publicam nullus prohiberi impunè poteſt.*

22 *Viam immittens per agrum alienum, ad damnū datum tenetur, & uendicatur ea agri pars.*

CONſequenter, quod eſt propoſitum, erit examinandum, quatenus inde damnum, pręiudiciumve, obuenire poteſt, communi bono.

1 Quod ad rem præſentem attinet, loca ſacra hodie dicuntur, quæ autoritate ſummi Pontificis, aut Epiſcopi, Deo dicata ſunt, vt ſunt Eccleſiæ, capellæ Epiſcopi autoritate Deo dicatæ, & cæmeteria. Id conſtat inſt. de rer. diu. §. nullius, & §. ſacræ. l. in tātum. §. ſacræ, & l. ſacræ. ff. eodem titu. iunctis gloſs. in eiſdem locis. Quondam autem, ante legem gratię, cum Reges ac Imperatores ſacerdotes eſſent, res Deo ipſi etiam dicabant, ſacraſque efficiebant. Quod ad rem etiam præſentem attinet, muri & portæ, non ſolum Romanæ ciuitatis, ſed etiam aliarum ciuitatum ac oppidorum, loca ſancta dicuntur, ad interdictumque, de quo nobis hoc loco eſt ſermo, ſpectant, vt cōſtat inſt. de rer. diuiſ. §. ſancta quoque, & §. ideo autem, & l. ſacra. §. muros. & l. vlt. ff. eo. tit. & l. 2. & 3. ff. ne quid in loco ſacro, conſentit. l. 6. titu. 29. par. 3. iuncta glo. 1. Greg. Lopez. ibi. In his itaque locis omnibus interdictum eſt aliquid facere aut immittere. Non tamen eſt prohibitum in eis efficere, quod ad ornatum & pulchritudinem eorū ſpectet, ſed quod ſpectet ad detrimentum aliqua ex parte, ſeu ad deformitatem uel indecētiam eorum: Ita habetur l. 1. 2. & 3. ff. ne quid in loco ſacro. Quòd ſi aliquid tale in loco ſacro factum ſit, etiam competit interdictū reſtitutorium, vt deſtruatur, reſque ad priſtinū ſtatum redigatur. Ita habetur. l. 2. §. ſi quis nemine. verſic. locorum ſacrorum. ff. ne quid in loco pub. Nicolaus Papa. cap. nulla. 12. q. 1. ſic ait: *Nulla ædificia in atrio Eccleſiæ ponantur, niſi tantum clericorum.* Gloſſa ibi exponit, in cęmeterio, Dicerem in toto ambitu, quod Eccleſiæ illius miniſterio, ac cęmeterio, eſt dicatum: hæc enim omnia ad Eccleſiæ atriū attinent. Lex 24. iuncta. l. 22. antecedente, tit. 32. par. 3. ſic ait: *A las igleſias non deuen arrimar caſas, ni tiendas, ni fazer otro edificio ninguno. Otro ſi, porque la igleſia es caſa ſanta de Dios, alrededor della no ſe deuen fazer tiendas de mercaudurias, nin de otras coſas, ſi non de aquellas que pertenecen à obras de piedad, è de merced. E ſi por auentura fuere hi alguna coſa fecha, deue ſer ende tollida.* Et l. 22. citata prohibetur, *arrimar caſa, o otro edificio, à los muros.* Imò præcipitur, vt inter tale ædificium ac muros, relinquatur ſpacium quindecim pedum: & idem ſpacium videtur lex 24. citata intendere, vt relinquatur inter quodcunque aliud ædificium & Eccleſiam. Et utrumque deſumptū eſt l. ſi cui, & l. męniana. l. de ędif. priu. quæ iura ſtatuunt, id ſpacium relinqui debere inter quodcunque ædificium priuatū & ædes, ędificiave publica: nomine autem publicorum ædificiorum cōprehenduntur Eccleſiæ.

cleſiæ. Greg. autem Lopez. l. 22. citata cum Cæpolla ait, hac in re ſtandum eſſe conſuetudini cuiuſque loci; in Hiſpanijs verò non ea viget hodie conſuetudo, vt id ſpacium relinquatur inter priuata ædificia, & Eccleſias, aut muros, vel vt idem paries communis eſſe non poſſit Eccleſiæ & domus priuatæ, aut vt multæ domus pro pariete non habeant murū oppidi, quin potius multæ ſupra murum ſunt ædificatæ. Et l. Luſitana lib. 1. ord. titu. 49. §. penul. ſic habet: *E toda peſſoa, que teuer campo, ou perdiero, à pardo muro da uilla, pode ſe acoſtar à elle, è fazer caſa ſobre elle: por em fica ſempre obriguado, ſe uier guerra, ou cerco, de ha derribar, è dar por ella corredoria, è ſeruentia. E ſe o muro, ſobre que à ſi ouuer caſa, ou a que ſe acoſtare cabir, aquelle, que à ſi teuer ha dita caſa, ſera obriguado à tornar à fazer o dito muro à ſua cuſta.* Hæc de loco ſacro.

2 Quod verò ad publicum locū attinet, licet aliquādo latius vſurpetur, nempe vt comprehendit etiam loca ad fiſcum regis, coronamque regni, attinentia tanquā eius propria, quo pacto ſumitur. l. 1. ff. de loco publico fruendo; & aliquando vt comprehendit etiam ædes ſacras, locàve ſacra, vt patet. l. acceptam. C. de vſuris, & l. ſi cui, & l. mæniana. C. de ędif. priu. quin vt comprehendit etiam res proprias communitatis, quæ non ſunt communia ſingulis de populo quoad vſum, vt horrea publica, carcerem publicum & ſimiles publicas domos, ac prædia oppidi, ad reditus communitatis oppidi deputata, quæ proinde communitas tanquam propria bona ipſius ea poſſidet, neque deputata ſunt vſui ſingulorum de populo, atq; de commemoratis ædificijs publicis ſermo ſit. l. ſi cui, & l. mæniana citatis; & interdum etiam loca publica vſurpētur, vt diſtinguuntur ab illis, quæ ita gentium iure ſunt omnibus communia, vt ad nullius, etiam communitatis, dominiū ſpectent, vt ſunt aer communis, aqua profluens, mare, & littus maris, atque vt diſtinguuntur à locis proprijs communitatis, quo pacto flumina, & portus, publica loca dicuntur inſt. de rerum diuiſ. a. §. 1. vſque ad. §. vniuerſitatis, & l. 2. 4. 5. & 6. ff. eod. titu. licet, inquam, locus publicus varijs his modis explicatis interdum vſurpetur, quod ad ad rē tamen præſentem attinet, illa loca publica dicuntur, quæ ad publicum vſum ſingulorum ſpectant, vt ſunt plateæ, viæ publicę, prædiū vſibus ſingulorum de populo deputatū, & ſimilia alia. Ita habetur. l. 2. §. publici loci, & §. hoc interdictum ff. ne quid in loco pub. Vnde quędam loca publica ſunt vſui omnium vniuerſim deputata, vt plateæ, & viæ publicæ, & quædam vſui tātùm eorum, qui ſunt de populo aliquo, vt ſunt prædia deputata paſtui animalium ſingulorum, qui ſunt de populo, cuius ſunt ea prædia, & ſimilia alia.

3 Inter loca publica, viæ publicæ, itineraque publica, quod ad rem præſentem attinet, ac ſimpliciter loquendo, computantur. Iter verò, ſi loquamur de priuato, vt eſt ſeruitus, minus continet, quàm via, ſi de priuata etiam, atque vt eſt ſeruitus, loquamur, vt patet. inſt. de ſeruit. ruſt. præd. in prin. Idem proportione quadam vult eſſe de itinere & via publica glo. l. 2. §. ait prætor, verb. in via publica itinerève. ff. ne quid in loco pub. Exiſtimo tamen pro eodem vſurpari viam & iter publicum, ſolumque diſcrimen illud intelligendum eſſe, quando ea nomina ſeruitutes ſignificant; non verò quando ſignificant viam ipſam ac iter, quo pergitur: tunc enim ſynonima ſunt. Via autem, ſi lapidibus ſit ſtrata, peculiari nomine nuncupatur ſtrata, iuxta. l. 1. ff. de via pub. reficiend. & affirmat Cœpolla de ſeruit. ruſtic. præd. capit. 3. nume. 3. Hodie tamen Luſitani, corrupto vocabulo latino, quācunque viam publicam, ſeu regiam, *ſtrada* vocant.

4 Sumpta autem via, vt eſt idem, quod iter, quo gra-

dimur, diuiditur, ſeu potius diſtinguitur. l. 2. citata. §. ait prætor, etiam citato, & §. viarum, iuncta. l. vlt. ff. de locis & itineribus publicis, in publicam, & priuatam, ac vicinalem. Publica via duobus modis ſumitur. Vno preſsè, pro ea via publica, quām græci baſilicam, hoc eſt regiam, vocant, & eodem modo hiſpanè eam *camino real* appellant; latini verò eam prætoriam, conſularem, ac militarem viam appellant, vt à Græcis, & à Latinis, prædictis nominibus appellari, habetur. l. 2. §. uiarum. ff. ne quid in loco publ. iuncta. l. vlt. ff. de locis & itiner. publ. Priuata via, quæ & agraria nuncupatur, eo quòd in prædijs ruſticis agriſve concedi ſoleat, aut per ſimilia prædia & agros, in quibus ſita eſt, ducere ſoleat ad villas, & alias colonias, ſeu agriculturas, duobus etiam modis uſurpatur. Vno, latè, vt diſtinguitur à via publica preſsè ſumpta, pauloque antea explanata. Quo pacto ſumpta, in primis comprehendit vias, quarum ſolum non eſt publicum, ſed alicuius, aut aliquorum priuatorum. Tales ſunt uiæ per agrum alienum, quibus ſolum habent ius utendi, qui habēt ſeruitutem itineris, actus, aut viæ, per eum agrum ad aliquem locum, aut prædium, quarum proinde viarum ſolum pertinet, quo ad dominium, ad dominum duntaxat agri, in quo eſt aliqua ex eiuſmodi ſeruitutibus, & tantum quoad vſum ſpectant ad eum, aut ad eos, qui in eo agro aliquam ex prædictis habent ſeruitutem. Atque de eiuſmodi via, ſeu itinere, ſermo eſt. ff. de itinere actuque priuato: de qua re inferius peculiarem texemus diſputationem. Tales etiam ſunt uiæ, quæ ex prædijs priuatorum factæ ſunt, nullique earum uſus denegatur: ſi autem de illarum initio extet memoria, (adde, neque titulo donationis, aut venditionis, vel alio gratuito, aut oneroſo, vt legati, aut permutationis, ſolum earum ſit conceſſum, vt ſit publicum, neque à republica ſit uſurpatum, vt ſit commune; quod tamen facere non poſſet communitas, niſi facta priuatis debita compenſatione) vtique ſolum earum publicum non eſt, ſed pertinet quoad dominium ad priuatos, quorum ſunt ea prædia, poteruntque proinde deſtruere talem uiam, impedireque cæteris vſum illius, quandocunque eis placuerit: eo quòd de ſuo, interim dum alij non habent ſeruitutem comparatam, neque tranſitus per eum locum eſt cuiquam conceſſus tanquam ei debitus, ſed permiſſus quaſi precario, dum ipſe etiam eo vult uti, nec ad aliud vult conuertere ſuum prædium, utique facere poteſt, quod voluerit. Concinit. l. prima. §. ſumma cum vtilitate. ff. de his quæ diuer. Vnde conſtat, fieri poſſe, ut locus aliquis ſit priuatus, & nihilominus ſit per eum via frequens, tranſituſque per eum multorum. Deinde uia priuata eodem modo ſumpta, comprehendit vias, quæ non ſunt regiæ, ſeu conſulares, prætoriæ, ac militares, & tamen earum ſolum eſt publicum: quia licèt conſtet, ſolum deſumptum fuiſſe ex prædijs, quæ tales viæ interſecant, aut ſecus quæ prædia tales viæ ſunt, de initio tamen non extat memoria, eoque ipſo ſolum aerem publicum eſſe cenſetur, & non dominorum, quorum ſunt ea prædia. Adde tu, publicum etiam eſſe, eſto de initio earum viarum extet memoria, ſi conſtet vſurpatum eſſe à republica, vt in viam inſeruiret, facta compenſatione, aut ſi à priuatis ad id ſolum illud fuiſſet condonatum, aut traditum titulo venditionis, aut alio oneroſo, vt ex ſe ſatis eſt perſpicuum. Eiuſmodi autem viæ, quæ regiæ, conſulares, prætoriæ, ac militares non ſunt, ac proinde nec viæ ſunt publicæ preſsè ſumpto vocabulo in priori illa acceptione, de qua ſupra loquuti ſumus; ſunt tamen viæ publicæ ſumpto latius ac propriè vocabulo, prout via publica ea dicitur, cuius ſolum eſt publicum, & cuius vſus ad omnes ſpectat, qui

ea vti uoluerint. Atque id affirmat Vlpianus.l.vlt.ff. de locis & itinerib.pub.& l.2.§. viarum. verſ. priuatæ uiæ dupliciter. ff.ne quid in loco publ. Quo fit, vt via priuata duplex ſit, vt Vlpianus verſiculo citato rectè ait. Vna, cuius ſolum ad dominum prædij attinet, in quo ſita eſt, aut ad dominos prædiorum, ſecus quæ eſt confecta, quæ proinde non ſulùm à via publica preſsè ſumpta, ſed etiam à via publica latè ſumpta diſtinguitur. Altera, cuius ſolum publicum eſt, & eſt uia priuata, vt diſtinguitur à via publica preſsè ſumpta, ſed verè eſt uia publica, comprehenditurque proinde ſub via publica latè ſumpta. Atque de via publica latè ſumpta, vt comprehendit non tantum regales, prætorias, conſulares, ſeu militares, ſed omnes vniuerſim, quarum ſolum eſt publicum, vſuſque communis omnibus, diſtinguiturque à priuata preſsè ſumpta, ſic dixerat Vlpianus.l.ſecunda.§.ait prætor. ff.ne quid in loco publ. *Viam publicam eam dicimus, cuius etiam ſolum publicum eſt. Non enim ſicuti in priuata via, ita & in publica accipimus. Viæ priuatæ ſolum alienum eſt; ius tantum eundi & agendi nobis competit. Viæ autem publicæ ſolum publicum eſt, relictum ad directum, certis finibus latitudinis*, &c. Vicinales viæ, vt conſtat ex §.viarum. verſ. vicinales, & ex l.vlt. citatis, ſunt illæ, quæ neque publicæ ſunt in prima acceptione vię publicæ, prout ſolæ viæ regiæ, cõſulares, prætoriæ, ſeu militares, publicæ dicuntur, neque item ſunt ita priuatæ, vt tranſitus per illas ſolum competat habentibus ſeruitutem per tales vias unde uicinales viæ ſolùm ſunt reliquæ priuatæ uiæ, in acceptione viæ priuatæ latè ſumptæ. Quia ergo neque ſunt viæ publicæ, in prima ac preſſa acceptione viæ publicæ, neque item ſunt omnes viæ priuatæ, in acceptione viæ priuatæ latè ſumptæ, imò neque ſunt omnes, aut ſolæ, viæ priuatæ, in acceptione viæ priuatæ preſsè ſumptæ, ſed comprehendunt ſolas omnes priuatas, preſsè ſumptas, quæ ſeruitutes non ſunt, & inſuper vias publicas, quæ non ſunt regiæ, ſeu conſulares, prætoriæ, ac militares, idcirco Vlpianus vicinales vias diſtinxit à publicis, hoc eſt, regijs, & à priuatis. Dicuntur verò vicinales, quia regulariter in vicis ſunt, aut ad vicos (ruſticos intellige) ducunt, vt Vlpianus.§.vicinales citato ait. In villas etiam, aliaſque colonias, ſeu agriculturas, ducere, inferius etiam in eodem.§.affirmat. Lege autem vltima.ff.de locis & itineribus pub. ſic Vlpianus ait: *Inter vicinales, & uias militares hoc intereſt, quòd viæ militares exitum ad mare, aut in urbes, aut in flumina publica, aut ad aliam uiam militarem habent: harum autem uicinalium uiarum diſſimilis conditio eſt: nam pars earum in militares uias exitum habent, pars ſine ullo exitu interimuntur.* terminatæ videlicet ad varia prædia, aut vicos, viculoſve, aut villas. & l.2.§.viarum, verſ. vel quæ. ff.ne quid in loco publ. de eiſdem vijs, ſic ait: *Ad agros ducunt, per quas omnibus permeare liceat: in quas exitur de uia conſulari, & ſic poſt illam excipit uia uel iter uel actus ad uillam ducens. Has ergo, quæ poſt conſularem excipiunt in uillas uel in alias colonias ducentes, putem etiam ipſas publicas eſſe.* Intellige, quando ſolum non eſt priuatorum, quia de initio earum non conſtat, vt l.vlt. ff.de locis & itineribus publ. dixerat. Ad hæc ſunt admetienda, quæ Cæpolla de ſeruit.ruſt.c.3.a.16.tradit, in quibus, & inuolutè loquitur, & nonnihil ab hac doctrina, & à iuribus citatis, diſcrepat.

5 Dubium eſt, cuiuſnam ſint viæ publicæ. Ad hoc dicendum eſt. Quoad vſum, eſſe ſingulorum priuatorum: quoad dominium verò, eſſe ſupremi principis eius loci, non recognoſcentis ſuperiorem: quod ſimiliter intelligendum eſt de plateis, fluminibus publicis, & de alijs ſimilibus rebus, quæ omnibus vniuerſim ſunt communes quoad vſum. Quod autem quoad vſum ſint omnibus priuatis communes, conſtat ex l.2.in prin.ff.ne quid in loco publ. Vbi de omnibus locis publicis, quæ ad id interdictum pertinẽt, vt ſunt, non ſolùm quæ ad vſum omnium vniuerſim pertinent, ſed etiam, quæ propria ſunt alicuius oppidi, deputata vſibus omnium, qui ſunt de eo oppido, vt eſt prædium communitatis alicuius oppidi, deputatum ad paſtum pecorum eorũ omnium, qui ſunt de eodem oppido, vt eſt ſilua cædua propria alicuius oppidi, deputata vſibus cædendi ligna neceſſaria omnibus, qui ſunt de eodem oppido: vbi, inquam, de omnibus his locis ſic dicitur: *Loca enim publica utique priuatorum vſibus deſeruiunt: iure ſcilicet ciuitatis, non quaſi propria cuiuſque.* Quo in loco verba illa, *iure ciuitatis*, exponit gloſſa, cuiuſcunque, vel Romanæ, vel aliarum, quia ſcilicet multa ſunt loca publica ex his, de quibus ibi eſt ſermo, quæ propria ſunt ciuitatum, ſeu oppidorum particularium, atque ab eis ſunt facta publica, deputata uidelicet vſibus ſingulorum, qui ſunt de eo oppido, qui proinde non utuntur eis bonis tanquam proprijs cuiuſq; eorum, ſed tanquam propria ſui oppidi, atque adeò iure & conceſſione ſui oppidi aut ciuitatis. Aliter exponit etiam eadem gloſſa verba illa, vt intelligantur, *iure ciuitatis* Romæ, hoc eſt, iure Romanorũ, quod commune eſt ciuitatibus omnibus, imperio ſubiectis, idque diſponit, tam de locis publicis proprijs eius vrbis, quàm de locis publicis proprijs aliarum ciuitatum aut oppidorum. Cæterùm tunc ius Romanum non ſolũ ciuile comprehendit, ſed etiã gentium, quod ſimul eſt inſertum in corpore iuris ciuilis Romanorum. Viæ etenim publicæ iure gentium communes, quoad vſum ſunt omnibus gentibus, etiam exteris, vt ſine iuſta cauſa denegari eis trãſitus per illas in alia loca non poſſit, vt diſputatione præcedente dictum eſt. Et quia Numerorum 21 Seom Rex Amorreorum, tranſitum per vias publicas ſui regni abſque iuſta cauſa denegauit filijs Iſrael, licitum ac iuſtum ob eam cauſam fuit bellum filiorum Iſrael aduerſus illum, vt Diſput. 104. cum doctoribus, quos ibi citauimus, eſt dictum. Non ergo ſenſus illorum verborum eſt, quaſi ibi voluerit Vlpianus affirmare, vſum publicarum rerum eſſe communem priuatis ſingulis iure ciuitatis Romæ, hoc eſt, tanquam rerum attinentium quoad dominium ad ciuitatem Romæ, quæ tunc dominabatur toti Romano imperio, & non recognoſcebat ſuperiorem, & quaſi inde colligatur, publicas omnes res, de quibus ibi Vlpiano erat ſermo, & ad quas id interdictum ſeſe extendit, pertinere quoad dominium ad ſupremum principem regionis, in qua ſunt, non recognoſcentem ſuperiorem, ſicut tunc pertinebant quoad dominium ad orbem Romæ, quæ domina ſupremaque erat prouinciarum, non recognoſcens ſuperiorem; & quaſi eo iure, & conceſſione, vſus illarum ſit communis ſingulis, & non quia ea loca ſunt cuiuſque propria. Quamuis enim ita eum textum & gloſſam intelligant Cæpolla de ſeruit.ruſt.præd. cap.3.a.21. & alij, quos citat, ſanè non eſt is ſenſus eius textus & gloſſæ, ſed qui à nobis eſt traditus, vt perſpicuè conſtat, eum textum & eam gloſſam expendenti: præſertim cum inter publicas res, de quibus ibi eſt ſermo, comprehendantur, quæ quoad dominium ſpectant ad oppida particularia, à quibus facta ſunt communia quoad vſum ſuis ſolis oppidanis tantum. Licèt autem ex eo textu non colligatur, vias publicas, plateas, flumina publica, & ſimilia alia, attinere quoad dominium ad principem eius loci non recognoſcentem ſuperiorem, ſed ſolum eſſe communia quoad vſum priuatis, & nulli in particulari eſſe propria quoad vſum; id tamen ex alijs iuribus colligitur, vt ex cap.1. quæ ſunt regaliæ, in vſib.feud. Vbi inter iura regalia, quę propria ſunt ſupremi

principis non cognoſcentis ſuperiorem computantur *uiæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus fiunt nauigabilia, portus, ripa*, quæ tamen conſtat eſſe loca publica, omnibuſque quoad vſum communia, inſt.de rer.diuiſ.§.flumina.§.riparum, & §.littorum.l.2.4.& 5.ff.eod.titu.& l.fluminum in prin. ff.de dam.infect. Atque, iuxta hæc, ordinatio Luſitana lib.2.titu.15.computando iura regalia, ſic habet: *Item ſtradas pubricas, è ruas pubricas antiguamente uſadas, eos rios naueguaueis, e aquelles, de que ſe fazem os naueguaueis, ſe ſam caue dues que corram continuadamente en todo tempo. E pero o que o uſo aſi das ſtradas è ruas pubricas, como dos rios, ſeia ygualmente comun a toda gente, à qualquier otra couſa animada, ſempre a propriedade dellas fica no patrimonio real. Item os portos do mar, onde os nauios conſtumam de ancorar.* Idem colligitur ex multis alijs iuribus, quæ idcirco ſtatuunt, ad ædificandum in eiuſmodi locis publicis, ea ve vſurpandum, neceſſariam eſſe principis facultatem, aut ſupremi ipſius ſenatus, neque ſufficere facultatem ciuitatum, aut rectorum earum, niſi expreſsè, aut tacito conſenſu, ſit id eis à principe conceſſum, vt patet.l.1.§.ait prætor quo.l.2.§. Caſſius, & l.quod principis, in prin.ff.de aqua publica arce. Sunt verò eiuſmodi loca publica, quoad dominiũ, principum ſupremorum non recognoſcentium ſuperiorem, non quidem ex natura ipſa rei, ſecluſoque iure humano; nam ſtando in natura ipſa rei, iureq; gentium, potius pertinent quoad dominium ad cõmunitates, Reſpublicaſve ipſas regionum, quarum ſunt partes, quam ad principes: cæterũ eo ipſo, quod principibus ſupremis conceſſum eſt dominium iuriſdictionis in eas regiones, conceſſum etiam cenſetur dominium rerum, quæ alioquin ad totam rempublicam quoad dominium & vſum pertinebant, iureque ciuili Romanorum eſt applicatum, relicto omnibus de republica vſu earundem rerum perinde, ac ſi apud ipſam rempublicam dominium remaneret, quin & exteris competit, relictuſque eſt idem vſus earundem publicarum rerum, quatenus conuictus humanus iuſque gentium id poſtulat, ſine præiudicio rerumpublicarum earum regionum, quarũ eiuſmodi publicæ res partes ſunt.

6 Quamuis autem dominium locorum, quæ communia ſunt quoad vſum omnibus, qui ſunt de eadẽ republica, ſeu regione, ad ſupremum principem, ſuperiorem non recognoſcentem, attineat: ſecus tamẽ eſt de rebus, quæ propria ſunt ciuitatum aliquarum, aut oppidorum, ſiue omnibus, qui de eadem ciuitate ſunt, aut oppido, communia ſint quoad vſum, ſiue non, ſed ſint deputata redditibus ac ſumptibus communitatis, aut ad poteſtates publicas, rectoreſque communitatis, conuentus, aut aliqua alia ibi exercẽdum. Eiuſmodi quippe res propriè manent quoad dominium ipſarummet communitatum, & quoad vſum eatenus communes manent omnium, aut aliquorum, de ea communitate, quatenus præſcriptum conſtitutumque eſt ab ipſa communitate, poſtulatque id, ad quod inſtituta deſtinataque ſunt. Ita habetur.l.in tantum.§.vniuerſitatis.ff.de rer.diuiſ. & inſti.eodem titulo, §.vniuerſitatis, cuius verba ſunt: *Vniuerſitatis ſunt*: (quoad dominium, vt ex eodem textu & ex antecedentibus liquet) *non ſingulorum, veluti quæ in ciuitatibus ſunt*: (tanquam propria videlicet ipſarum) *ut theatra, ſtadia, & ſimilia, & ſi quæ alia ſunt communia ciuitatum*, quoad dominium nempe. Comparatione verò harum rerum cura vniuerſalis ad ſupremum principem ſpectat, quatenus præciſe poſtulat commune bonum totius reipublicæ, ipſarumque ciuitatum, aut oppidorum, quorum ſunt: eaque de cauſa arctare poteſt, aut liberum relinquere, vt ſine ipſius autoritate non alienentur, aut non fiat circa eas aliquid, prout ipſi expediens fuerit viſum.

Cum dominium viarum publicarum, plateãrũ, & ſimilium rerum, quæ publicæ omnibus de republica ſunt quoad vſum, ad ſupremum principẽ ſpectet, facilè liquet, neque alienari in totum, aut in parte, neque deſtrui, aut conuerti in alios vſus poſſe abſque eiuſdem ſupremi principis facultate & autoritate expreſſa aut tacita, & ſi quid aliter fiat, irritum id eſſe ac nullum. Atque inde vlterius liquet, quamuis ciuitas aliqua conuertere aliquem locum priuatum poſſit in plateam publicam, aut in viam publicam, quando id iudicauerit expedire, ſi ipſi is locus ad id condonetur, aut illum emat, vel alio titulo acquirat, id quod innuere videtur gloſſa.l.2.§. ait prætor, verb. habuit, in fine.ff.nequid in loco pub. poſtquam tamen conuerſum eſt in viam aut plateam publicam, non poſſe illum alienare aut conuertere in alium vſum priuatum aut publicum, abſque ſupremi principis expreſſa aut tacita facultate, eo quòd factus ſit iam ipſius quoad dominium. Conſentit.leg. continuus.§.cum quis, iuncta gloſſa ibi.ff. de verb. obliga. quæ habet, baſilicas, hoc eſt, vias publicas, & ſimilia alia, abſque principis autoritate, non poſſe validè vendi, aut alienari, & l.apud Iulianum (alias incipit, idem Iulianus) §.vlt, ff.de leg.1. Cæpolla.c.3.citato.num.21.22.& 23.cum Barto. arbitrantur, ciuitates poſſe vendere & alienare vias publicas, & alia eiuſmodi loca publica, ſine Regis facultate, faciendo tamen legem, quòd curator ab ea circa reſpublicas inſtitutus, aut quòd rector ciuitatis poſſit eas alienare. Ducuntur l.3.§.planè, iuncto. §.ſed etſi à principe.ff.quod vi aut clam. Vbi habetur, ex eo, quòd aliquis curator ſit conſtitutus publicarum rerum, aut quòd præſes ſit reipublicæ, poſſitque proinde prohibere, ne aliquid in loco publico ædificetur, non cenſeri illi conceſſum, vt permittere poſſit in eiſdem publicis rebus ædificari. Additur: *Hoc ita uerum eſt, niſi lex municipalis curatori reipublicę amplius concedat*: nam tunc, ſi id ille permittat, facultatem ad id concedendo, tunc, quod ex ea facultate in loco publico fuerit ædificatum, non poteſt eo titulo deſtrui, quòd in loco publico ſit ædificatum. Subiũgitur: *Sed etſi à principe, uel ab eo, cui princeps hoc ius concedendi dederit*, (facta ſcilicet ſit ea facultas ædificandi in loco publico) *idem erit probandum*, non poſſe ſcilicet, quod ex ea facultate fuerit ibi ædificatum deſtrui, ſed competet ædificanti exceptio, quòd ex legitima facultate ſit ædificatum. Equidem improbabilem omnino exiſtimo eam Cæpollę & Bartoli opinionem neque vllo modo ex illo textu collegi. Ridiculum quippe eſt arbitrari, denegari ciuitati, principem ſuperiorem recognoſcẽti, facultatem ad directè alienandum loca publica, eaque conuertendum in loca priuata; & concedi nihilominus ei facultatem, ad condendam legem municipalem, qua eam facultatem poſſit ipſa concedere curatori ab ipſa ad publicas res conſtituto, aut pręſidi prouincię, ipſamque, poſt eam ſuam legem ac ſtatutum, poſſe id efficere, quod antea non poſſet efficere, quin potius, ſi id attentaſſet, irritum eſſet & inane. Vt autem intelligas, nihil tale colligi ex.§.planè citato, obſerua. Ibi non eſſe ſermonem de ſolis publicis rebus, quarum dominium pertinet ad ſupremum principem, & vſus communis eſt ſingulis de republica, ſed etiam de publicis rebus, quę quoad dominium pertinent ad ciuitatem aut oppidum, cuius ſunt, ſiue quoad vſum communes ſint omnibus de eo populo, ſiue non, ſed ad reditus & ſumptus eius populi ſpectent. In eo verò paragrapho docetur, ex eo, quòd aliquis ſit conſtitutus curator communitatis alicuius oppidi, ciuitatis, aut reipublicæ, vel quòd pręſes in ea ciuitate, aut republica ſit conſtitutus, ad eumque ſpectet prohibere, nequid ædifice-

ficetur in quouis loco publico ex explicatis, non proinde cenſeri conceſſam facultatem, vt permittere ac concedere poſſit in eis ædificare, additur: *Niſi lex municipalis curatori reipublicæ amplius conceſſerit*, quoad loca ſcilicet, quæ ad ipſam quoad dominium ſpectant, de quibus vt ipſa poteſt diſponere, (niſi ex aliqua iuſta cauſa ſit ei prohibitum de illis diſponere abſque conſenſu & authoritate principis) ita poteſt idem cócedere curatori rebus ſuis ab ipſa creato, idque vel per legem ſeu ſtatutum ab ipſa ea de re conditum, ſiue conceſſione alia priuata. Quoad ea autem, quorum dominium nó ad ipſam, ſed ad ſupremum principem ſpectat, quæque proinde extra ipſius ſunt iuriſdictionem, ſanè, vt illa directo non poteſt alienare, ita multo magis non poteſt cóndere legem, qua integrum vel curatori ſuo vel ſibi, mediante ea lege faciat illa alienare; ridiculumq; eſt, quenquam ſibi perſuadere, id ius ciuile ſtatuere intendiſſe. Vnde corruit cautela, quam inde elicit Cæpolla, vt aliqui indirectè facere poſſint cótra ſtatuta ab ipſis iuramento confirmata. Solidioribuſque multo fundamentis inniti deberent iuris periti aliqui, ad ſimiles res introducendas, quas omnino intellectus, rectaque ratio, reſpuit, quæque in præiudicium ſunt animarum, cum periurij euidenti periculo.

8 De eiuſmodi rebus publicis, quæ ad vſum communem omnium ſunt deputatæ, & quarum dominium, earumque proinde alienatio, ad ſolum ſupremum principem ſpectat, diximus Diſput. 79. §. reſpublicæ, præſcribi non poſſe: id quod probant, l. vſucapionem. ff. vſucapionib. l. præſcriptæ. C. de operibus public. l. 2. ff. de via publ. & niſi pub. reficiendo. & l. 7. titu. 29. part. 3. Grego. Lopez ibi gloſſa prima. latè diſputat, vtrum id etiam intelligendum ſit de immemoriabili præſcriptione. Adductis verò doctoribus pro vtraque parte (tametſi multi eorum loquantur de centennaria, non verò de ſola immemoriabili) ipſe propendet, neque pręſcribi poſſe tempore, de cuius initio non extet memoria. Dicendum arbitror, quamuis neque centennaria præſcriptione poſſit præſcribi, vt gloſſa. l. 2. citata, & multi ex Doctoribus, quos Grego. Lopez citat, rectè affirmant; eo quòd eiuſmodi res poſſideri à priuatis non poſſint, ac proinde, niſi verus titulus legitimè probetur, quo à ſupremo principe ſint conceſſæ, neque cétennaria præſcriptio, quæ ſine poſſeſſione eſſe non poteſt, vim in eis habere poſſit; nihilominus poſſeſſio earum à tempore, de cuius initio nó extat memoria, ſufficit, vt cénſeatur præceſſiſſe verum titulú, ac proinde vt cenſeatur, fuiſſe à principio legitimam earú cóceſſionem à ſupremo principe, etiam ſi poſt tam lógum tépus probari iã non poſſit. Cùm enim eiuſmodi res ex conceſſione principis ſupremi acquiri ac poſſideri ritè poſſint; & in præſcriptione immemoriabili præſumatur legitima poſſeſſio, legitimuſque titulus à principio fuiſſe, eo quòd tanto tempore pacificè ſint poſſeſſæ, quod non cernitur in alijs præſcriptionibus, niſi probetur; vtique, quamuis in eiuſmodi rebus non ſufficiat alia præſcriptio, etiam centenaria, ſufficiet tamen immemoriabilis, nó quidem in ratione præſcriptionis, quæ rem, quæ non erat poſſidentis, efficiat titulo legitimæ præſcriptionis præſcribentis; ſed quia eo ipſo, præſumptione iuris & de iure, cenſetur fuiſſe à principio legitimú titulum, atque adeo fuiſſe legitimam principis ſupremi conceſſionem, eſto de ea iam nunc aliter nó conſtet, quàm ex eiuſmodi immemoriabili ſimilium rerum poſſeſſione. In alijs verò rebus, quarum dominium ſpectat ad priuatas ciuitates, aut oppida, licèt deputata ſint communi vſui eorum tantum, qui de eo ſunt populo, imò & in confinijs regnorum, qui eorum oppidorum ſunt, quorum terræ ad eam lineá terminãtur, exiſtimo ſufficere præſcriptionem, quæ aduerſus ciuitatem ſufficit, iuxta ea quæ in materia de præſcriptione copiosè explanata ſunt: id quod Gregor. Lopez vbi ſuprà, & alij, quos citat, non ſatis in re propoſita attendunt.

9 His ita explanatis ac conſtitutis, ſumpto loco publico vt comprehendit tam eum, qui vſui omnium eſt deputatus, quàm eum, qui deputatus eſt vſui eorum, qui ſunt de comunitate, ad quam pertinet quoad dominium, (non verò pro eo, qui vel ad fiſcum, aut patrimonium principis pertinet, vel ad dominium alicuius oppidi ad reditus ac ſumptus illius, ſine deputatione illius ad vſum publicum, quo pacto ſumitur locus publicus. ff. de loco publico fruendo) interdictum eſt prohibitorium, quo quicquam facere in illo, aut in eo immittere, eſt inhibitum, quo detrimentum aliquod, vel ipſi loco publico in ſe, vel alicui priuato, ſequatur, niſi quod lege municipali, Senatuſconſulto, edicto, decretove principis, fieri ſit conceſſum. Intellige, ſaltem tacito, permiſſione videlicet ac communi vſu. Ita habetur l. 2. in princ. & §. publici, & §. hoc interdictum ad ea. ff. ne quid in loco publi. Poteſt verò hoc interdictum intentari per procuratorem, vt habetur l. penult. ff. eod. titul. Ait verò Vlpianus. l. 2. citata, in princ. *tam publicis utilitatibus, quàm priuatorum, per hoc proſpicitur. Et tantum iuris habemus ad obtinendum*, (vſum ſcilicet publicum hoc interdicto, & vt nullum pręiudicium nobis ſequatur ex eo, quòd in loco publico aliquid fiat) *quantum quilibet ex populo ad prohibendũ habet*, proponendo ſcilicet hoc interdictum, eoq; vtendo. Vt enim habetur l. 1. ff. de locis & iti. publ. *Cuilibet in publicum petere permittendum eſt id, quod ad uſum omnium pertineat, ueluti uias publicas, itinera publica; & ideo quolibet poſtulante de his interdicitur*, id eſt, interdictum conceditur. Et neque monumentum in via publica permittitur extruere; vt ibidẽ l. 2. ſubijcitur. Subiungit verò Vlpianus l. ſecunda, in princip. ff. ne quid in loco publi. poſt verba ex illo relata. *Propter quod, ſi quod fortè opus fiat, quod ad priuati damnum redundet, prohibitorio interdicto poteſt conueniri: propter quam rem* (id eſt, ad quam rem) *hoc interdictum propoſitum eſt*.

10 Hinc, quádo aliquis in Męniano, ſeu ſolario ſuo, immiſſum habet velum in locum publicũ, quo impeditur lumẽ feneſtrę vicini, aut quod ex haſta oblóga eſt appenſum, ita vt contingat partem viæ publicæ, quę reſpondet feneſtræ vicini, vel aliqua alia ratione lumen feneſtrę vicini impediat, competit tali vicino interdictum hoc vtile, quo impedit id velum eo modo appendi & immitti in locum publicum cum ipſius præiudicio. Ita habetur l. 2. §. hoc interdictum ad ea, verſ. cum quidam. ff. ne quid in loco pub. Cępolla de ſeruit. vrban. præd. c. 61. nu. 5. ait, ſi quis habeat męnianum, ſeu protectum in domo ſua, quod ſupra parietem inferiorem egrediatur in viam publicam, partemque occupet, quia in eo oppido permiſſum ſit habere eiuſmodi protecta, tunc fas illi eſſe, ſupra protectum extẽdere velum in altũ, etiam ſi officiat luminibus domus eminentioris, quæ ſit à tergo: quia fas etiam illi eſt, eleuare ſuum protectũ in directum vſque ad cęlum: ſicut fas illi eſſet cum eodem detrimento vicini, qui eſt à tergo, eleuare vſque ad cęlum ſuam domum, in qua non eſſet protectum in viam publicam. Si infra protectum eſſet feneſtra vicini, non poſſet extendere velum in ſuo protecto, quod verſus partem inferiorem egrederetur parietem talis protecti, cum præiudicio vicini inferioris, aut tranſeuntium: quia tunc occuparet cum præiudicio aliorum partem viæ publicæ, quæ eſt infra protectum, quod non licet.

Quando aliquis illicitè ædificauerat in loco publico, nemine prohibente, atque in euentu, in quo non

non eſt deſtruẽdum poſtquam eſt ædificatum, quia non eſt in tantum præiudicium publicum, vt nó expediat potius non deſtrui, ne ruinis vrbs deformetur cum detrimento eius, qui id ædificatum iam habet, vt ſtatim ſubijciemus, tunc, ſi id corruat, aut alia ratione deſtruatur, & dominus reficere illud velit, reducereque ad priſtinum ſtatum, competit aduerſus eum hoc interdictum, quo id efficere prohibeatur. Ita habetur ibidem. §. ſi quis quod.

11 Cum mare & littus communia omnibus ſint, vt conſtat inſt. de rer. diuiſ. §. & quidem, & §. littorũ, l. 3. ff. ne quid in loco publico, & alijs iuribus (tametſi eadem lex. 3. dicat littora, quæ terminant terras, quibus ſupremus aliquis princeps dominatur, ad ipſum pertinere, idque exponit ibi gloſſa quoad iuriſdictionem & quoad vſum, qui exteris denegari non debet, modo hoſtes non ſint) ſi quis in mare molem proijciat ad ædificandum, cum detrimento alterius qui ibi ante ædificauerat, aut cum eodem præiudicio alterius, in littore ædificare tentet, competit aduerſus eum hoc interdictum, quo prohibeatur. Quãdo autem inde nullũ præiudicium ſequeretur, tunc, quia ſolum id commune eſt omnium, fitque primò occupantis ædificio aliquo, interim dum in eo perſeuerat tale ædificium, prohiberi non poteſt id ædificium efficere. Ita ſubiungitur. §. ſi quis citato, & cóſentit. l. 3. citata, & 4. tametſi meritò ſubiungat, prohiberi poſſe eas ibi immitti, ſi vſus maris, aut littoris, ex illis deterior reddatur, & conſentiunt, quæ pręcedentibus diſputationibus dicta ſunt.

12 Ei, qui piſcari in mari, aut nauigare prohiberetur, aut qui prohiberetur ludere in campo publico, vel lauari in publico balneo, aut ſpectare in publico theatro, nó competeret aduerſus prohibentem hoç interdictum, ſed in his euentibus actione iniuriarũ eſt aduerſus eum vtendum, quatenus iniuriam facit, iniuſtitiamque committit, frui prohibendo loco communi ad id omnibus conceſſo. Ita ſubiungitur eodem. §. ſi quis quod, & conſentit. l. iniuriarũ, 1. §. vltimo, ff. de iniur. quæ actionem iniuriarum aduerſus piſcari in loco publico prohibentem tribuit, & eadem eſt ratio in reliquis euentibus commemoratis.

13 Quia loca publica, circa quæ verſatur interdictũ, de quo loquimur, communia ſunt cæteris quoad vſum, vſuſque proinde ac cómoditas ex illis ſuo quodammodo iure vnicuique eorum, quibus eo modo ſunt communia, competit eo ipſo, quòd ita communia ſunt effecta, inde efficitur, quòd ſi aliquid in locis publicis fiat, aut immittatur, quo aliquis priuetur commoditate, quam ex eo loco habebat, vt ſi luce priuetur, proſpectu, aut ſi aditus in ſuam domũ fiat ei deterior, aut anguſtior, vel alia ſimili commoditate inde priuetur, cenſeatur id factum in damnum ac in præiudicium ipſius, competatque proinde ei hoc interdictum ad prohibendum ac impediendum, ne id fiat aut immittatur. Secus autem res haberet, ſi ex eo, quòd aliquis ædificaret in loco ſibi proprio, per accidens priuaret ſimili commoditate: quia tunc ille vteretur iure ſuo, commoditaſque mihi proueniens ex eo, quòd non ædificetur in loco alteri proprio, non eſt mihi debita, neque ius ad illam habeo, ſicut ius habeo ad commoditatem ex loco, mihi cum alijs communi quoad vſum prouenientem. Hinc efficitur, quòd quia princeps, ſine iuſta cauſa, priuare nec debet, nec poteſt alios, commoditatibus ex locis publicis ipſis prouenientibus, ſanè ex eo, quòd concedat alicui ædificare, aut immittere aliquid in loco publico, non cenſetur, neque intelligitur, illud concedere cum detrimẽto aliorum, aut alicuius eorũ, niſi id exprimatur in conceſſione. Quãdo autem bonum commune poſtularet, vt id concederet cum detrimento aliorum, indeque longè maius bonum ſequeretur, quàm eſſet paruum aliorum detrimentum, poſſet illud cócedere cum eo illorum detrimento. Atque tunc ex circunſtantijs concurrẽtibus attendere deberet, num facienda eſſet compẽſatio aliqua eis, qui inde id detrimentum ſubirent. Ex dictis præterea facilè intelligitur id, quod ex Labeone Vlpianus ait. Nempe ſi ex ædificio in loco publico ſequeretur aliquem priuari commoditate nulla ratione ipſi debita, vt aqua, quæ per locum publicum ex prædio ædificantis in prædium illius deriuabatur, cum tamen nulla ratione eſſet illi debita, tunc non competere illi ob eam commoditatẽ, qua priuatur, hoc interdictum ad impediendum id ædificium fieri in loco publico. Si tamen, addit Vlpianus, ex eo ædificio priuaretur lumine, quod à cœlo per locum publicum recipiebat, vtique competit ei hoc interdictum; quia ius habebat ad eam commoditatem per locum publicum percipiendam. Hæc omnia habentur. l. 2. §. merito ait, & §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco pub.

14 Quando aliquis illicitè, cum præiudiciove aliorum, ædificauerat in loco publico, ita quòd aduerſus eum competebat interdictum, de quo agimus, vt prohiberetur ac impediretur, tunc, ſi alius ſimiliter ædificaret poſtea in loco publico cum præiudicio illius prioris ad id ædificium, quod illicitè antea ædificauerat, non competit ei, qui prius illicitè ædificauerat, interdictum, de quo agimus, ad impediẽdum tale ædificium: quia ſunt in culpa æquali. Ita habetur, l. 2. citata. §. idem ait, & conſentiũt iura alia, quæ ibi citat gloſſa.

15 Quando aliquid in loco publico ædificatum eſt, nemine, neque poteſtate ſcilicet publica, neque priuato aliquo prohibente ac contradicente, (ſi enim contradicente aliquo ædificatum eſſet, deſtrui deberet, tãquam vi factum, idque interdicto quod vi aut clam, quod reſtitutorium eſt, vt conſtat, leg. prima, in prin. ff. quod vi aut clam, & alijs iuribus) tunc, ſi id non multum obſtet vſui publico, nec ſit in notabile præiudicium illius, deſtrui nó debet. Tum ne ruinis vrbs, oppidumve deformetur, cum magno præiudicio eius, qui id ædificauit. Tum etiam quia interdictum, de quo agimus, non eſt reſtitutorium, ſed prohibitorium. Imponi tamen ei ædificio, ratione loci publici, in quo ſine facultate fuit ædificatum, debet ſolarium, ſeu ſalarium ac vectigal, quod quotannis ratione publici ſoli ſoluatur: atque à ſolo id vectigal ſolarium nuncupatum eſt. Quando autem id ædificium in præiudicium magnum eſſet vſus publici, bonique publici, tunc officio iudicis deſtrui debet: non verò interdicto, de quo agimus. Ita habetur, leg. ſecunda citata. §. ſi quis nemine, & leg. vltima, eodem titulo. Obſerua tamen, attendendum eſſe ad damnum publicum, & ad detrimentum priuatum, vnius, aut multorum, quod ſequeretur, ſi id ædificium, aut ea ædificia, poſtquam nemine contradicente ſunt facta, deſtruerentur, conferendumque eſſe vnum cum alio, vt iudicetur, num deſtrui expediat: neque enim pro quo emolumento publico poſſet aliquando licitè deſtrui vnum ædificium priuatum, quod non magni eſſet valoris. deſtrui licitè poſſet ædificium magni valoris, aut deſtrui poſſent multorum ædificia cum eorum non leui detrimento, ſed hæc iudicis prudentis arbitrio penſanda iudicandaque ſunt. Vnde Carolus Quintus, leg. octaua titulo ſeptimo, libro ſeptimo, nouæ collectionis, de qua diſputatione præcedente loquuti ſumus, non iuſſit deſtrui, quæ cum viarum publicarum præiudicio ædificata erant ſupra fundamenta extra parietes occupando & arctando à parte ſuperiori vias publicas: ſed ſolum iuſſit, ſimilia de nouo non ædificari, nec diruta refici, ſub pœna, vt iudicis officio diruerentur: Quin dico,

co, ſi poſt eam legem, multa in aliquo oppido eſſent contra eam legem ædificata, nemine contradicente, nefas eſſet, cum quàm maximo multorum præiudicio, ea deſtrui: ſed iterum oppidani eſſent præmonendi, ne deinceps id efficerent, & tunc, quæ de nouo contra eam legem ædificarẽtur, dirui poſſent, ſimulque exigi poſſet pęna alia pecuniaria eadẽ lege ſtatuta. Illud etiam obſerua, legem 23. titu. 32. parte 3. in euentu, quo ædificium non eſſet deſtruendum, ſtatuere, rempublicam poſſe illud ſibi vendicare. Lex ſi legatum. §. vlt. ff. de operib. publ. ſtatuit, quando priuatus aliquis occupat locum, aut ædificium publicum, (& videtur loqui, etiam de ijs, quę ad coronam regni aut ad oppidum aliquod ad ſumptus ſpectant) integrum eſſe, vel illa vendicare, vel imponere vectigal & ſolarium, prout melius expedire fuerit iudicatum principi, aut reipublicę, cuius ſit is locus, aut ædificium publicum. Greg. Lopez. l. 23. citata, tandem ait, triplex remedium competere aduerſus priuatum, qui in loco publico ædificauerit, nempe vel vt deſtruatur, ſi ita expedire fuerit iudicatum, vel vt vſurpetur, illudque omnino amittat, qui illud ædificauit, vel vt ei relinquatur ſub vectigali ac ſolario, quod quotannis ſoluat ei, cuius fuerit dominium talis loci publici. Dicerem, ſi aliquis priuatus vſurpauerit locum, aut ædificium publicum, quod iam antea erat ędificatum, eratque bonum publicum, tunc locum habere, vel vendicari, vel ei relinqui ſub vectigali ac ſolario, quod quotannis ſoluat, prout iudicatum fuerit magis expedire ei, cuius erat is locus, aut ædificium publicum. Si verò aliquid à priuato ædificatum ſit de nouo in loco publico, tunc vel diruendum eſſe ædificium, vel ei relinquendum ſub vectigali, vt diſponit §. ſi quis nemine citatus. Neque diſcordat. l. 23. citata dũ dicit: *E ſi acordare el comun de aquel lugar do acaeciese, de lo retener para ſi*, (quoad dominium directum eius ædificij, quod eo ipſo, quòd ibi ædificatum eſt, cedit ſolo) *ſi lo no quiera derribar, puedelo fazer, e la renta, que ſacaren dende*, (ex ſolario ſcilicet, ſeu vectigali, ſub quo relinquitur) *deuen vſar della aſſi como de las otras rentas communales, que ouieren.* Vbi vides, hác legem nihil repugnare. §. ſi quis nemine citato: Ant. tamen Gom. l. 46. tauri, nume. 13. arbitratur, in hoc Caſtellæ regno, iuxta eam legem, quod ita ædificatum fuerit, poſſe vendicari, ita vt ædificãs illud omnino amittat. Refert præterea legem 9. tit. 7. lib. 7. nouæ Collect. quæ ſic habet: *Por que nos a ſido hecha relacion, que muchas perſonas vecinos y moradores de las ciudades y villas y lugares de nueſtro reynos, tienen entrado y tomado alguna parte de los terminos realengos y concegiles de las dichas ciudades, y villas, y lugares, en que tienen plantadas vinas y huertas y arboles, y hechos otros muchos edificios con licentia de los tales conſejos, y de las tales ciudades villas y lugares, y por luengo tiempo: los quales terminos en que aſſi tienen labrado y edificado, agora diz que ſe los piden y demandan: y ſi los ouieſen de dejar aquellos, que tenian hechos los dichos edificios y plantas, recebirian mucho agrauio y dano en lo que en los dichos terminos eſta plantado y edificado: y porque à nos, como a Rey y Reyna y ſenores, en lo tal pertenece proueer y remediar: mandamos, que a los que vuiere plantado en terminos realengos y concegiles, vinas y huertas y otros arboles, y hecho otros edificios con licencia del conſejo de la tal ciudad y villa o lugar de veynte anos a eſta parte, ſe les ponga cenſo de cinco marauedis por cada alanzada de vina, y a eſte reſpeto en lo otro que eſtuuiere plantado y edificado, attenta la qualidad de la tierra, y con eſto ſe queden a los que tuuieren los dichos edificios y plantas;* (vbi à contrario ſenſu innuitur, quòd ſi ſine facultate id fuerit factum, amittatur domino loci) *y que aquello que aſſi fuere cargado de ceſo ſobre los tales heredamientos, ſea para los proprios del conſejo de la tal ciudad, o villa, o lugar: para que con ello ſe eſcuſen otras impoſiciones y neceſſitades de pueblo.* Et l. 10. ſequenti ſtatuitur, quãdo termini aliqui adiudicantur aliquibus oppidis tãquam bona propria communitatis ipſorum, vt neque à Rege donentur priuatis aliquibus, neque à communitatibus ipſis eorum oppidorum aliquibus priuatis concedantur. Et l. 11. præcipitur, abſque Regis facultate communitatibus oppidorum non poſſe concedi alicui *de los terminos y proprios y valdios* eorundem oppidorum, & vt, quæ donata ſunt à Rege, examinentur, num validè ſint donata, & à Regio Senatu, quod iuſtum fuerit, decernatur.

16 Inter loca publica viæ publicæ computantur, vt dictum eſt. Explicatumque eſt, quæ ſunt viæ publicæ late ſumpto vocabulo, dictum q; eſt, eſſe eas, quarum ſolum eſt publicum. De eiuſmodi ergo vijs, nõ omnibus, ſed de ruſticis, hoc eſt, quæ ſunt extra oppida, (de vrbicis enim, hoc eſt, de ijs, quæ ſunt intra oppida, ſatis eſt præcedens interdictum, vnà cum officio iudicis, ſeu magiſtratuum, vt habetur l. 2. §. viarum, ver. hoc interdictum, ff. ne quid in lo. pub.) peculiare cõſtituitur interdictum eadem l. 2. à §. ait prætor in via, quod tres continet partes. Prima eſt prohibitoria, quæ in eiuſmodi via publica, itinereve publico, prohibetur aliquid facere, aut immittere, quo deterius in præſenti aut in poſterum fiat. Dicitur autem fieri via deterior, ſi corrumpatur ad vſum commeandi, hoc eſt, ad eundum, vel agendũ iumenta, aut ad ducendum plauſtra, vel ſimilia alia per illam, vt ſi ex plana fiat cliuoſa, aut ex molli aſpera, vel ex latiori anguſtior, vel ex ſicca paluſtris, aut aliter ad vſum deterior. Vnde, ſi quis in viam publicã cloacam immittat, qua via ad vſum deterior fiat, ſaltem ob nimium fętorem; aut ſi foſſam in ſuo fundo faciat, vnde aqua vndique collecta in viam publicã coniuncta fluat, aut aliquid aliud ædificet, vnde ſimiliter in viam publicam aqua fluat; eaque ratione deterior ad vſum talis via reddatur, competit aduerſus eum hoc interdictum, tanquam aduerſus eũ, qui in viam publicam mittit id, quo deterior fiat. Quando autem ex prædio remoto fluit aqua eo modo in viam publicam per aliud prædium viæ coniunctum tunc, ſi dominus prædij coniuncti neceſſariò, & nõ voluntate ſua, eam aquam recipiat in ſuo prædio, interdictum competit aduerſus eum, ex cuius prædio ita fluit in prædium viæ coniunctum, in ipſamque viam: ſi verò ſua voluntate illam recipiat, competit aduerſus eum interdictum, de quo eſt ſermo. Si quis paſcat animalia in via publica, quæ illam deteriorem reddant, vt ſues, competit etiam aduerſus eum hoc interdictum. Item ſi ſpecum quis faciat in via publica, qua deterior ad vſum reddatur, competit ſimiliter aduerſus eum hoc idem interdictum. Eſt verò hoc interdictum perpetuum, ideſt, competens triginta annis à puncto, quo aliquid factum eſt contra prohibitionem alicuius, condemnarique debet, qui contra eam prohibitionem tale quid fecerit, quátum ſua actoris intererit, id non eſſe factũ. Hæc omnia habentur. l. 2. citata. §. ait prætor in via. §. viarũ. verſ. ſi viæ publicę exemptus. §. idem Labeo, & §. deinde ait prætor.

Secunda pars eiuſdem interdicti eſt reſtitutoria, qua præcipitur, vt ſi quid factum, immiſſumve ſit in viam ruſticam, quo deterior reddatur, id reſtituatur hoc eſt, in priſtinum redigatur ſtatum, auferendo, quod fuerit appoſitum, aut addendo, quod fuerit ablatum. Quòd ſi is ſit in poſſeſſione eius, quod eſt appoſitum, vt ædificij facti in huiuſmodi via, quo illa deterior ſit reddita, qui illud fecit, fieri præcepit, aut ratum habuit ſuo nomine eſſe factum, tunc ſuis ſumptibus tenetur illud auferre; quòd ſi de cõmuni conſenſu

ſenſu duorum ſit factum, ſumptibus vtriuſque eſt auferendum: ſi verò alius in poſſeſſionem illius iam deuenit, ſiue gratuito, ſiue oneroſo titulo, tunc ſumptibus illius, qui illud fecit, aut hæredum de bonis illius, auferri debet: præſens autem poſſeſſor ſolum tenetur præſtare patientiam, vt deſtruatur. Quòd ſi vel ipſe, vel qui illud fecit, dolo fecerunt, quominus tempore, quo deſtrui præcipitur, id poſſiderent, tũc perinde tenentur, ac ſi ipſi adhuc eſſent in poſſeſſione. Quando ex prædio vnius arbor decidit in viam, vnde via deterior reddita ſit, ſi dominus arboris eã habeat pro derelicto, tolliquę eam, ac ligna ex illa, permittat cuicunque voluerit ea auferre, non tenetur eo interdicto, ac proinde non tenetur ſuis ſumptibus eam tollere: ſecus autem ſi non permittat ea ab alijs ſibi ipſis tolli. Pars autem hæc ſecunda huius interdicti perpetua eſt, ſicut & præcedens. Hæc omnia habentur, l. 2. citata. §. prætor ait quòd. & §§. ſequentibus.

In fine eiuſdem legis additur tertia pars interdicti, quæ prohibitoria eſt. Ea enim prohibetur, quenquam impediri vti via publica, iter per illam agẽdo, aut agendo iumenta, vel plauſtrum, aut alia vehendo, quæ ibi fieri conſueuerint, a ijſque permittãtur. Atque, qui ita fuerit prohibitus, agere etiam poterit iniuriarum.

17 Iuxta hactenus dicta quoad interdicta explicata Cæpolla de ſeruit. vrb. præd. capit. 54. numero 6. rectè affirmat, nefas eſſe in loco publico, vt in via publica, facere ſcalam abſque facultate eius, qui id, iuxta hactenus dicta, poſſit concedere, qua aſcendatur ad domum aliquam, etiam ſi eadem domus ſtillicidium habeat, quod extra eam ſcalam in loco publico, aut in via publica, ſeſe extendat. Neque enim id ſatis eſt, vt id vię publicę, ad quod ſe extendit ſtillicidium, cenſeatur eſſe domini eius domus, vt recte idẽ autor. ca. 60. nume. 2. & alij affirmant. Excipit, niſi contrarium habeat loci conſuetudo, argumento, l. an in totum. C. de ędif. priuat. Eiuſmodi autem ſcalas vidi multas in Luſitania domorum priuatarum in via publica, quibus ad eas domus aſcendebatur. Neque reſtagari videtur ordinatio Luſitana lib. 1. titu. 49. § 32. & 33. quę ſic habet: *E bem aſſi non podera peſoa alguna poer eſcada em a rua dereito do portal de ſeu uezinho, por quelle embargue a entrada do ſeu portal. E bem aſſi nõ ſe podera fazer na rua eſcada, nem remada, nem alpendere, nem outra couſa alguna, que faeza embargo aa ſeruentia da dita rua, e ſe o fezerem, nam lhes ſera conſentido, e os almotaces lho mandaram derrubar.*

18 De canali, aut aquarelo, ſi decidat aqua in viã publicam, ita vt nocere poſſit tranſeuntibus, aut ita vt viam notabiliter reddat deteriorem, quàm permitti conſueuerit in eo oppido reddi ex aqua, & ex ſimilibus rebus, quæ in viam publicam in eodem oppido de feneſtris deijci conſueuerunt, tunc impediri talis canalis poteſt ac debet, vel interdicto, ne quid in loco publico, ſi fieri attentetur, vel officio iudicis, ſi facta ſit, & via ſit vrbica, iuxta ea, quę dicta ſunt: ſecus autem, ſi non plus noceat, quam proijci conſueta. Ita Cępolla vbi ſupra. C. 67. n. 5. & 68. nu. 2. Conſentit ordinatio Luſitana vbi ſupra. §. 42. quæ ſic habet; *E ſe algum quiſer verter todas as aguas da ſua caſa a hum lugar da rua, podeo fazer por cal,* (canal noſtri vocant) *por onde as aguas uaham por ſua parede: porẽ non poderaa fazer à cal tam longa, que ſaca fora em a rua, porque faza noio, nem mal à ſeu uezino, ou à os que paſſarem po la rua. E ſe alguem teuer ia feita cal longa, noma poderaa mudar para poer hi outra maior, nẽ doutra feitura, da que era dante em aquelle meſmo lugar: por em à tal cal aſſi longa nom poderaa preſcreuer por tẽpo algum, ſe noio fazerao uezinho, ou a os que paſarem po la rua, como dito he.*

Iuxta dicta ſupra de vijs vicinalibus, eſt dicendũ. 19 Si inter aliquas domos eſt via, quæ inſeruit vſui earundem domorum, ſiue exitum habeat vtrinque ad viam publicam, ſiue non, dicendum eſt. Si non conſtat de initio, quo ex contributione ſoli dominorum earum domorum facta ſit, aut ſi non ſemper ab vno illorum, aut ab vtroque, poſſeſſa ſit tãquam ſua propria, tũc cenſetur via publica, neuterque eorum neque vterque ſimul poteſt eam claudere, aut occupare, vel aditum alijs per illam denegare. Secus autem ſi de initio conſtet, quòd ab vtroque contributa ſit, aut quòd vt ſuam propriam ſemper illam poſſederunt, vel quod eorum alter eam vt ſuam poſſederit: nam tunc is cuius eſt, aut illi, quorum eſt, poſſunt illam claudere, & denegare aditum reliquis per eã. Ita Cæpolla vbi ſupra cap. 75. & de ſeruit. ruſticor. prædio. cap. tertio, numero 27. & 28. Qui. capit. 75. citato ait, quando conſtat publicam viam non eſſe, tunc, ſi ſit inter duas domos, in dubio cuiuſnam duorum illorum vicinorum ſit, cenſendum eſſe dimidium illius quo ad latitudinem pertinere ad vnum, & alterum dimidium pertinere ad alterum. Tradit etiam varias coniecturas, quibus iudicari poſſit, ad vnum eorum, vel totam, vel maiorem partem, attinere. Eum legito.

Lege vnica. ff. de via publ. & ſi quid in ea factum dicatur; 20 præcipiebatur ædilibus curulibus, vt ẽt vię, quæ eſſent iuxta vrbes, in burgis, aut ſuburbanis, æquarentur, neque eſſent in eis foueæ, & inæquales partes, quoad fieri poſſet; & vt ita eſſent diſpoſitæ, vt effluxiones pluuiarum, aliarumque aquarum, non nocerent domibus, & vt pontes in eis eſſent ad fluxus aquarum, vbicunque illis opus in eis eſſet, atque vt parietes & ædificia, quæ iuxta vias eſſent, non eſſent ruinoſæ, ita vt nocere poſſent tranſeuntibus: quòd ſi domini ea reficere & reparare nollent, pænis eos id efficere cogerent. Et vt curarent, ne aliquis in vijs publicis aliquid foderet, aut ſubrueret, vel cõſtrueret, diſſolueretque, ſi tale quid in eis ab illo eſſet factum. Item vt curarent, vt vnuſquiſque conſtrueret partem viæ, quæ eſt iuxta ſuam domum: & vt, ſi aliquis domum cõductam haberet, & dominus eius domus eam viæ partem non conſtrueret, inquilinus id efficere cogeretur, qui ſumptus poſtea detrahat de penſione pro ea domo illius domino debita. In hac autem ciuitate Conchenſi, & in pleriſque alijs locis huius regni, ex proprijs oppidorum hæc fieri ſolent, & aquæductus publici refici. Item eiſdem ædilibus præcipiebatur, vt curarent, vt nihil expoſitum eſſet in vijs publicis, vnde trãſitus curruum aut liber vſus viarum impediretur, & vt ſtercora, morticinia, & alia immunda, in eis non proijcerẽtur. Hæc in vnoquoque loco obſeruari deberent, atque eatenus obſeruanda ſunt, quatenus fuerit vſu receptum ea ſeruari. Ac fortaſſe multis in locis ſtatuendum in hoc regno eſſet, vt exactius hæc ſeruentur, quam vſu ſeruari ſoleant: videndumque eſt in vnoquoque loco, cui hæc cura demandata ſit, aut demandari debeat: atque ad iudices ſpectat hæc omnia, vna cum rectoribus oppidi, curare, interim dum aliquibus alijs in particulari non eſt hæc cura demandata.

Lege 1. ff. de via pub. & itin. publ. reficiendo, in- 21 terdictum proponitur, quo prohibetur quenquam impedire alium, quominus aperiat vel reficiat quácumque viam publicam, ſiue vrbicam, ſiue ruſticã, quam aperire aut reficere voluerit aggredi, dummodo ea apertione, aut refectione, illam deteriorẽ non reddat: nam tunc impunè poſſet impediri, atq; hoc interdictum perpetuum eſt, & competit omnibus, qui aggredi voluerint aperire, aut munire viam publicam, & aduerſus omnes, qui impedierint, & condemnabitur impediens ad intereſſe actoris, damnaque ex ea impeditione ſequuta, vt eadem lege hęc omnia

omnia habentur. Vt autem eadem lege ait Vlpianus, id interdictum exponendo, reficere viam, eſt eam reducere ad priſtinum ſtatum: eaque de cauſa, qui illam aperit, cum in re propoſita non ſit, facere eam de nouo, ſed eam reducere ad veterem altitudinem & latitudinem, hoc eſt, profunditatem, ſanè reficere illam cēſetur: ſicut & qui illam purgat, ſublato quod ſuper eam eſt, reficere illam dicitur: quo fit, vt apertio viæ, viæque purgatio, partes quędam ſint refectionis viæ.

22 Lege ſi in agrum. ff. eod. titu. habetur: Si quis in vicini agrum reijciat viam publicam, partem eius agri ea occupando, competit domino agri actio in factum aduerſus ita reijcientem, ad intereſſe, vt ſcilicet ei ſoluat, quantum ſua intererat non eſſe id dānum ab eo illi datum. Quod intelligo, vltra vendicationem partis ſui agri ea via publica occupati. Si enim ſemina tali parti agri mandata, deſtructa ea de cauſa ſunt, aut impedimēto fuit via immiſſa per eam partem agri, ne eo anno ſemina illi mandarentur, aut vallum, quo ea pars agri munita erat, deſtructum fuit, vel quod aliud damnum ei dedit ea viæ publicæ reiectione in talem partem agri, ad ea omnia damna illi tenetur, vt ea lege habetur. Atque ita ceſſant multa ex ijs, quæ Cæpolla de ſeruit. ruſt. prædior. c. 3. à num. 40. hac de re tradit. Illud verò cum Bart. & cum illo, probo, lege ſi agrum citata, nō tradi peculiarem actionem, quæ de via reiecta nuncupetur, & ex lege illa competat: ſed in ea lege doceri, competere actionem ad damnum ea ratione datū, quod ex natura ipſa rei atque in foro conſciētiæ debetur, & pro eo competit vtilis ſubſidiaria actio in factum legis Aquiliæ, iuxta ea quæ, dum de damno dato, lege Aquilia, ſupra à nobis habitus eſt ſermo, dictum eſt. Eadem. l. ſi in agrum, ſubiungitur, ſi quis exarauit, aut damnum aliud ſimile intulit viæ publicæ, compelli ad illius munitionem ac reſtauratonē in ſtatum, in quo antea erat.

DISPVT. 708.

De itinere, actu, viaque priuatis.

SVMMARIVM.

1 *Via, iter, & actus, ut ſeruitutes ſunt, in quo differant.*

2 *Itineris ſeruitus ad quæ ſe extendat.*

3 *Actus ſeruitus ad quæ ſe extendat, & comprehendit ſeruitutem itineris tanquam partem integrantem, etiam quo ad ius.*

4 *Viæ ſeruitus ad quæ ſe extendat.*

5 *Viæ ſeruitus quantæ latitudinis eſſe debeat, quando aliud non fuit conuentum. Itineris, aut actus latitudo, arbitris eſt definienda, quando pacto nō fuit definita, nec partes conueniunt.*

6 *Via, itinere, aut actu per alienum prædium, non vi, clam, nec precario, qui intra annum computatum uſque ad litem conteſtatam triginta diebus, ſaltem interpolatis, eſt vſus, quo interdicto aduerſus impedientem ulterius eadem ſeruitute uti, ſubueniatur.*

7 *Via, itinere, aut actu, qui ita triginta diebus eſt uſus, ut ei concedatur prædictum interdictum, neceſſe eſt ut fuerit uſus cum credulitate, quòd ſeruitutem, quam intendit, haberet. Atque ſi interrogatus, uerisimilem rationem reddat, quod id crediderit, tuendus ſine alia probatione eſt in eo interdicto, adhibito ei iuramento, quòd cum ea credulitate fuerit uſus, ſi pars aduerſa id petat. Si uerò uerisimile ſit non cum ea credulitate fuiſſe uſum, denegandum ei eſt id interdictum.*

8 *Via publica quando impedita eſt, qui prædium iuxta eam uiæ partem habet, tranſitum concedere debet per ſuum prædium, donec id impedimentum ceſſet.*

9 *Via, itinere, aut actu, ſatis eſt aliquem uſum eſſe triginta diebus modo explicato, per ſuum familiarem, aut quēcunque alium nomine ipſius tranſeuntē, vt id interdictum ei competat. Emphyteuta autem, ſeudatarius, & uſufructuarius tranſeundo, ſibi ipſis competit id interdictum.*

10 *Via, iter, actus, ſi impedita fuerūt, aut is, qui eis erat vſurus, legitimè fuit impeditus ne eis vteretur, atque intra annum retro vſque ad punctum, quo impedimentum cępit, vſus eſt eis triginta diebus, per reſtitutionem in integrum conceditur ei hoc interdictum.*

11 *Via, itinere, aut actu, quòd precario vtantur familiares domini prædij dominantis, aut is, cui precario ipſe ſuum prædium dominaus conceſſerat, non impedit quominus domino prædij dominantis competat idem interdictum, etiam per eum illorum uſum, quando ipſe tanquam re ſibi debita intendebat ſe illoſque uti.*

12 *Via, itinere, aut actu, ſi quis, uel anteceſſor ipſius in prædio dominante, uſus eſt triginta diebus intra eum annum, tanquam ſeruitute debita, quod poſtea in eodem anno utatur precario, non impédit, quominus ei competat id interdictum. Idem eſt, ſi intra eundem annum ſuccedat alius in eo prædio, & utatur comparatione illius precario, ui, aut clam.*

13 *Via, itinere, aut actu, ſi quis ſit prohibitus uti per ſe, aut per ſuum domeſticum, et poſtea continuetur uſus, cenſetur uſus ui aut clam. Si tamen dominus ignorauit prohibitionem factam ſuo, & ipſe uſum continuet, non cenſetur uti ui aut clam.*

14 *Via, itinere, aut actu, ſi quis aliquem uti prohibuit, et poſtea ſucceſſor ſimiliter prohibeat, comparatione neutrius competit hoc interdictum.*

15 *Via, itinere, aut actu, ſi partim dominus prædij dominantis, & poſtea ſucceſſor illius utātur triginta diebus, ſucceſſori illi competit hoc interdictum aduerſus prohibentem.*

16 *In hoc interdicto etiam agitur ad intereſſe.*

17 *Eodē interdicto ſubuenitur ut impediatur, uia, iter, aut actus eiuſdem quantitatis, & non maioris, quā uſus eſt eo anno.*

18 *Viam, iter, aut actum, reficere uolens, ſi impediatur efficere, quantum iure ſibi competit, quo interdicto ei ſubueniatur; modo ſi dubium ſit, probet ſe uſum illis fuiſſe eo anno triginta diebus; & ius verum habere ad eam ſeruitutem, & modo caueat de damno infecto, ſi ex tali refectione timeatur.*

19 *Viæ, aut itineris, qui probat ius habere, agere poteſt confeſſoria, vt ſibi permittatur ea reficere, eſto eo anno illis non fuerit vſus: vt verò ex hoc interdicto ei ſubueniatur, neceſſe eſt probet etiam vſum triginta diebus eo anno.*

20 *Viæ itineriſque refectio, qualis & quanta permittenda.*

21 *Viæ & itineris interdictum quibus, & aduerſus quos competat.*

VT, quæ ad vias ſpectant, coniungamus, ac abſoluamus, hæc diſputatio præcedenti erit adiungenda. Iter & via hoc loco, vt & in titulo. ff. de itinere actuq; priuato, non ſumuntur pro itinere ac via materialibus, quibus gradimur, ſed ſignificant ſeruitutes ruſticas, quas prædium vnum ruſticum habet in aliud. Vt verò ex parte diximus ſuprà Diſp. 11. & nunc copioſius eſt explicandum. Hoc eſt diſcrimen inter iter, actum, & viam, vt modo ſumuntur. 1

Quòd iter eſt ius hominem eundi & ambulandi per prædium, quod eam ſeruitutem ruſticam impoſitam 2

habet, non verò agendi iumentum, aut vehiculum, vt habetur, inſtit. de ſeruit. ruſt. præd. in princi. & l. prima, ff. eodem titu. Vbi gloſſæ exponunt, eundi, hominem ſcilicet ſolum ambulandi verò, cum ſocio, aut ſocijs. Lex 3. titul. 31. par. 3. exponit, quòd quamuis ire poſſit cum ſocio, aut ſocijs, non tamen poſſint ire ſimul, ſed vnus poſt alium: quod videtur nimia reſtrictio, & contrarium ait ibidem Gregor. Lopez communiter affirmare doctores ſtando in iure communi. Quamuis autem, qui ſeruitutem ſolum itineris habet in aliquo prædio, non poſſit per id prædium agere iumētum, aut vehiculum, hoc eſt, ducere illa ante ſe, vel poſt ſe, poteſt tamen ipſe ire eques, vel in ſella geſtatoria, aut in lectica, vel in rheda, etiam ſi illam ferant vnus, aut plures equi, vel iumenta, vt expreſsè habetur l. qui ſella, in princip. & l. inter. ff. de ſeruit. ruſtic. præd. quoniam id non eſt agere iumēta, lecticam, rhedam, vel currum, ſed eis vehi, iterque illis agere, vt l. qui ſella, rectè dicitur, ſed ſolum illa agere ſeu ducere. Vnde rectè Cæpolla de ſeruit. ruſt. præd. cap. 1. num. 4. & 5. ait, attēdendum eſſe, num, qui ſupra iumentum onuſtum, aut ſupra plauſtrum onuſtum, ſedet, ac ducitur, ſedeat gratia agendi iumentum, aut iumenta, onuſque vehendi, an verò gratia iter agendi in illis, eſto tanquā neceſſaria ad iter aliqua in eis aſportet; vt culcitram, aut victum, vel aliud ſimile. Si enim gratia iter agendi ſedeat, ac vehatur, illud ad ſeruitutem dumtaxat itineris attinet, & non ad ſeruitutem actus, ac proinde, tanquam minimè excedens ſeruitutem itineris, eſt licitum, etiam ſi in ea rheda, aut curru, aliquis ſuper equos, aut iumenta, ſedeat, qui illa moderetur. Si verò, qui ita ſupra onus vehitur, ibi ſedeat gratia moderandi iumenta, vehēdique onus, tunc illud eſt agere plauſtrū, & iumēta, vehereq; id onus, licèt ſimul ipſe ibi iter faciat, egrediturq; proinde limites ſeruitutis itineris, ptinetq; ad actū, atq; adeò nō licet

3 Seruitus autem actus, eſt ius hominis eūdi & ambulandi, agendique iumenta, vehiculum, aut aliud ſimile. Vnde, qui habet iter, non continuò actum habet: ſed qui habet actum, iter habet, eoque vti poteſt etiam ſine iumento. Hæc omnia habentur, inſt. de ſeruit. ruſt. præd. in princip. & l. prima, ff. eod. tit. Vtrobique autem exponunt gloſſæ, quòd, qui habet actum, habet etiam iter, quoad commoditatem, non verò quoad ſeruitutem: quia ſunt ſeruitutes diuerſę, vt conſtat ex l. loci. §. 1. ff. ſi ſeruit. vend. ex l. 1. ff. de adimē. leg. & ex l. ſi mater. §. ſi quis iter. ff. de excep. rei iudi. Cæterum non video quomodo ius actus nō includat ius eundi & ambulandi, & ius tantum agēdi iumenta aut vehiculum, atque ex vtroque tanquā ex partibus integralibus coaleſcat, quæ partes ad inuicem ſunt ſeparabiles, vt ſi vni concedatur ius tantum agendi iumenta & vehicula, denegato ei iure eundi & ambulandi, & alteri ius tantū eundi & ambulādi, ac proinde nulla ſeruitus itineris. Atque l. loci citata, de actu hoc poſteriori modo accepto, pro nudo iure ad agendū, exponi poſſet. Lex verò ſi mater, ob id aduerſus eum, qui petit ſeruitutem actus, docet, non obſtare exceptionē rei iudicatæ, eo quòd ſuccubuerit antea petendo ſeruitutem itineris in eodem prædio: quoniā ex diuerſa cauſa & titulo obuenire debuit ſeruitus actus, à præciſa ſeruitute itineris, circa quam dānatus antea fuit. Lex verò. 1. ff. de adim. leg. eandem difficultatem continet, ſiue dicas de intrinſeca ratione ſeruitutis actus (integrè ſumendo eam ſeruitutem) eſſe ſeruitutem itineris, tāquam partem illius, ſiue cōmoditatem eius ſeruitutis: intelligendaq; proinde videtur illa lex, quando de mēte teſtatoris non conſtet, ſemouere intendiſſe, ſeruitutem itineris, aut cōmoditatis ſeruitutis itineris, à ſeruitute actus, ſumpti præcisè pro iure nudo ad agendum, ſine iure ad eundum & ambulādum; quę duo

iura conſtat potuiſſe diuidere teſtatorem, & concedere vnum præcisè, denegando alterū: atque, ſi conſtaret, eam fuiſſe ſuam voluntatem, idq; ſufficienter expreſſiſſet, illi eſſet ſtandum: quando autem legauerat ſeruitutem actus, ſine alia expreſſione, legaſſet vtique ſeruitutem, quæ vtrumque includit, & diſtincta eſt à ſeruitute itineris, tanquam includens abincluſo, ac proinde adimendo iter per id prædium, nō cenſeretur ademiſſe ſeruitutem actus, quæ abſolutè ſumpta vtrumque includit.

Seruitus autem viæ, eſt ius hominis eundi, ambulandi, & agendi: nam via, iter, & actum, in ſe continet, vt habetur inſt. de ſeruit. ruſtic. præd. in prin. & l. 1. ff. eod. tit. & inſuper addit, ius trahendi lapides, & trabes, & ſimilia alia, atque deferendi haſtam eleuatam per id iter ſine fructuum præiudicio, quę denegata ſunt habenti ius tantum itineris aut actus, vt hæc omnia habentur l. qui ſella. ff. de ſeruit. ruſt. pręd. & l. 3. tit. 31. par. 3. 4

Via, qn̄ aliud pacto non fuit definitum, lege eſt conſtitutum, vt habeat latitudinem octo pedum, vbi inflexiones ſeu anfractus non habuerit: in parte autem inflexionis eſſe debet ſedecim pedum, vt flecti vehiculum commodè per eam ibi poſſit. Ita habetur l. vię latitudo, & l. via conſtitui. ff. de ſeru. ruſt. præd. ac l. 3. tit. 31. par. 3. Atque in hoc differt ſeruitus viæ à ſeruitute itineris & actus, quæ lege non habent definitum, quantæ latitudinis eſſe debeant. Ac in eis ſeruitutibus, & etiā in ſeruitute viæ, quando à principio, quando conceſſæ ſunt, expreſſum fuit, cuius latitudinis eſſe deberent, ei tūc expreſſioni ac cōuentioni eſt ſtandum. Quando verò nō fuit expreſſum, & partes inter ſe poſtea conuenerint, conuentioni poſtea de communi cōſenſu factæ eſt ſtandū: ſi verò inter ſe non conueniant, arbiter eſt aſſumendus, qui latitudinem definiat, quantum, attentis circunſtantijs concurrentibus, ſufficiens iudicatū fuerit, vel ad nudum iter, vel ad agendum iumenta, aut vehiculum, pro qualitate loci ac conſuetudine regionis. Ita habetur l. certo. §. latitudo. ff. eod. tit. 5

His ita conſtitutis, duo interdicta prohibitoria, aut duæ partes vnius interdicti, traduntur circa iter, actum, aut viam, quæ explicata ſunt. Primo interdicto, primave parte interdicti, prohibetur eum, qui nec vi, nec clàm, nec precario, itinere, actu, vel via, triginta ſaltem diebus intra annum vſus eſt per prędium alienum in ſuum prædium ruſticum, impediri eo vti: quin potius defenditur in ea quaſi poſſeſſione, & tentione eius ſeruitutis, vt illa vtatur interim dum non probatur ſufficienter, eum talem ſeruitutem non habere: annus verò computandus eſt, retro à puncto, quo, impeditus vti eo itinere, actu, aut via, litem eſt conteſtatus, id interdictum aduerſus impedientem intendendo. Ita habetur. leg. 1. in prin. ff. de iti. actuque pri. Neque, vt hoc interdicto gaudeat, ſatis eſt, vſum fuiſſe ſemel eo itinere, actu, aut via, intra eum annum, vt in interdicto de aqua quotidiana, vel æſtiua, eſt ſatis, dictumque eſt diſpu. 704. ſed neceſſe eſt, vt triginta ſaltem diebus, ſiue cōtinuis, ſiue interpolatis, ſit vſus, alioquin eo non gaudet. Quia. n. non cōſueuit permitti aquā duci ex fundo alieno, vel per fundū alienū, familiaritatis gratia, ſed ſolum habenti ius ad illam ducendū, faciliuſque multo non impediri conſueuit tranſitus per fundū alienum, idcirco ius ſtatuit, vt in illo alio interdicto ſufficeret vnus actus, non verò in hoc, ut Bart. ait, & Cæpolla de ſeruit. ruſt. præd. c. 3. nu. 25. 6

Quamuis autem, vt hoc interdictum concedatur, neceſſe non ſit, eum, cui conceditur, uerè habere eam ſeruitutem, iuſve vtēdi eo itinere, actu, aut via, ſed eo interdicto gaudeat, modò triginta illis diebus tali itinere, actu, aut uia, ſit uſus, eſto verè in re ius ad id nō haberet, quia eo ipſo cenſetur eſſe in quaſi 7